

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

SİCİLL-İ AHVAL DEFTERLERİ'NE GÖRE TOSYALI
MEMURLAR (1879-1909)

BETÜL MERVE HAMAMCI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DOÇ. DR. ERCAN ÇELEBİ

ARALIK - 2022
KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Betül Merve HAMAMCI

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****“SİCİLL-İ AHVAL DEFTERLERİ’NE GÖRE TOSYALI MEMURLAR (1879-1909)”****BETÜL MERVE HAMAMCI****KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ****TARİH ANA BİLİM DALI****DANIŞMAN: DOÇ. DR. ERCAN EÇELEBİ**

Osmanlı Devleti’nde XIX. yüzyıla gelindiğinde modernleşme çabalarıyla birlikte memur sayısında önemli artışlar olmuştur. Bunun sonucunda memurların özlük hakları, denetim ve kontrolü gibi bir takım sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunların üstesinden gelebilmek için 1879’da Dâhiliye Nezareti bünyesinde bir Sicill-i Ahval Komisyonu kurulmuştur. Bu çerçevede memurların sicilleri (terceme-i halleri) Sicil Defterleri’ne kaydedilmeye başlanmıştır. Fakat daha sonra görülen aksaklıklar üzerine 1896’da Sicill-i Ahval Komisyonu lağvedilerek yerine Memûrin-i Mülkiye Komisyonu kurulmuştur. II. Meşrutiyet’in ilânından sonra ise memurlara ait işlerin nezaretlerce yürütülmesi kabul edilerek Memûrin-i Mülkiye Komisyonu kaldırılmış, daha sonra ise Dâhiliye Nezâreti bünyesinde Memurîn ve Sicill-i Ahvâl İdâresi ihdas edilmiştir. Bu tarihten itibaren memurlara ait siciller, dosyalar halinde tutulmaya devam etmiştir. Bu çalışmada T.C Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi’nde Dâhiliye Defterler Fonu’nda yer alan 41 Tosyalı memurun biyografileri incelenerek bir takım sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede Tosyalı memurların adı, baba adı ve lâkabı, eğitim gördükleri okullar ve eğitim durumları, meslekleri, maaşları, görev yaptıkları bölgeler, bildikleri lisanlar, aldıkları ödüller ve cezalar gibi pek çok tespitlerde bulunulmuştur.

ANAHTAR KELİMELEER: Tosya, Osmanlı Devleti, Bürokrasi, Memur, Sicill-i Ahval Defterleri.

Aralık 2022, 72 Sayfa

ABSTRACT**MSC THESIS****TOSYALI OFFICERS ACCORDING TO THE REGISTER-I AHVAL BOOKS
(1879-1909)****BETÜL MERVE HAMAMCI****KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE****DEPARTMENT OF HISTORY****CONTEMPORARY HISTORY****SUPERVISOR: DOÇ. DR. ERCAN ÇELEBİ**

In the 19th century in the Ottoman Empire, there was a significant increase in the number of civil servants along with the modernization efforts. As a result of this, some problems such as personnel rights, supervision and control of civil servants have emerged. In order to overcome these problems, a Sicil-i Ahval Commission was established within the Ministry of Internal Affairs in 1879. In this framework, the registers of civil servants (terceme-i halleri) began to be recorded in the Registry Books. However, due to the problems seen later, the Sicil-i Ahval commission was abolished in 1896 and the Civil Service Commission was established instead. After the proclamation of the Second Constitutional Monarchy, it was accepted that the affairs of the civil servants would be carried out by the ministries, and the Civil Service Commission was abolished. As of this date, the records of civil servants continued to be kept as files. In this study, the biographies of 41 Tosyalı civil servants registered in the Sicil-i Ahval Registers in the Ottoman Archives of the Presidency of the State Archives were examined and some results were tried to be reached. In this context, many determinations were made such as the name, father's name and nickname, the schools where they were educated and their educational status, their professions, their salaries, the regions they worked in, the languages they knew, the awards and punishments.

KEYWORDS:Tosya, Ottoman Empire, Bureaucracy, Officer, Sicil-i Ahval Books.

December 2022, 72 Page

TEŞEKKÜR

Tosya, Osmanlı Devleti Dönemi'nde Kastamonu Vilâyeti'nin önemli kaza merkezlerinden biridir. Tosya üzerine pek çok çalışma yapılmış olmakla birlikte, bu tez çalışması ile mevcut bir boşluğun giderilmesi ve bundan sonraki çalışmalar için bir zemin atılması düşünülmüştür.

Çalışma; giriş, Tosyalı memurların biyografileri, değerlendirme ve sonuç olmak üzere dört kısımdan oluşmaktadır. Giriş kısmında ilk önce Tosya kazası hakkında genel bilgiler verilmiştir. Daha sonra Osmanlı Devleti'nde memurlar ve memurların adları, unvan ve sanları, baba adı, baba mesleği, doğum yerleri, almış oldukları eğitim ve mezun oldukları okullar, memuriyet öncesi staj yerleri, atandıkları görevler, aldıkları maaşlar, nişanlar ve cezaların kaydedildiği Sicill-i Ahval Defterleri hakkında bilgi verilmiştir. I. Bölüm'de Tosyalı memurların biyografileri sadeleştirilmiş biçimleriyle alfabetik sıraya uygun olarak verilmiş; II. Bölüm'de ise memurların biyografileri değerlendirilmiş ve bir takım tespitlerde bulunulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında maddî ve manevî desteklerini esirgemeyen danışman Hocam Doç. Dr. Ercan ÇELEBİ'ye şükranlarımı sunarım. Yine çalışmalarım esnasında beni yalnız bırakmayarak her zaman yanımda olan eşim ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.

BETÜL MERVE HAMAMCI

Kastamonu, 2022

İÇİNDEKİLER

TAAHHÜTNAME.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
KISALTMALAR DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ.....	10
1.1 Tosya Kazası	10
1.2 Osmanlı Devleti'nde Memurlar.....	14
1.3 Sicill-i Ahval Komisyonu ve Sicill-i Ahval Defterleri.....	18
2. TOSYALI MEMURLAR'IN BİYOGRAFİLERİ.....	21
2.1 Abdurrahman Hulusi Efendi	21
2.2 Abdülkadir Efendi	22
2.3 Agatankilos Efendi	22
2.4 Ahmet Efendi	23
2.5 Ahmet Faik Efendi	23
2.6 Ahmet Hulusi Efendi.....	24
2.7 Hacı Hüseyin Hüsnü Efendi	24
2.8 Hacı İdris Efendi	25
2.9 Hafız Mehmet Efendi	26
2.10 Hafız Mehmet Efendi	26
2.11 Hafız Mehmet Tevfik Efendi	27
2.12 Hafız Mustafa Efendi	28
2.13 Hafız Yakup Şükrü Efendi	28
2.14 Halil Hulusi Efendi.....	29
2.15 Hasan Efendi	29
2.16 Hasan Sabri Efendi.....	29
2.17 Hasan Tahsin Efendi	30
2.18 İsmail Hakkı Efendi.....	30
2.19 Kosti Efendi.....	31
2.20 Kosti Efendi.....	32
2.21 Kosti Simon Efendi	32
2.22 Mehmet Asım Efendi	33
2.23 Mehmet Behçet Efendi.....	33
2.24 Mehmet Emin Efendi	35
2.25 Mehmet Haşim Efendi.....	36
2.26 Mehmet Refik Efendi	36
2.27 Mehmet Rıfat Efendi	37
2.28 Mehmet Şakir Efendi.....	37
2.29 Mehmet Şükrü Efendi	38
2.30 Muharrem Necmettin Efendi.....	39
2.31 Mustafa Efendi	39
2.32 Mustafa Asım Efendi.....	40
2.33 Mustafa Asım Efendi.....	41
2.34 Mustafa Lütfi Efendi	41

2.35 Osman Ağa	42
2.36 Osman Hilmi Efendi.....	43
2.37 Osman Nuri Efendi.....	43
2.38 Ömer Hilmi Efendi.....	44
2.39 Sadık Hilmi Efendi.....	44
2.40 Salih Efendi	45
2.41 Yuvanni Efendi.....	45
3. TOSYALI MEMURLARA İLİŞKİN BİLGİLERİN DEĞERLENDİRMESİ	46
3.1 Doğum Yerleri.....	46
3.2 Doğum Tarihleri	48
3.3 İsim, Unvan, Sıfat ve Aile Lâkapları.....	50
3.4 Eğitim Durumları	53
3.5 Lisan Bilgileri.....	58
3.6 Memuriyetleri, Aldıkları Nişan ve Cezalar	60
3.7 Milliyetleri.....	62
Sonuç.....	63
KAYNAKLAR	65
EKLER.....	69

KISALTMALAR DİZİNİ

BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C	: Cilt
KVS	: Kastamonu Vilâyet Salnâmesi
S	: Sayı
s	: Sayfa
DH. SAİD.d	: Dahiliye Defterler

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1 Tosyalı Memurların Doğum Yerleri.....	47
Tablo 2 Tosyalı Memurların Doğum Tarihlerine Göre Sıralaması	49
Tablo 3Tosyalı Memurların Unvan, Sıfat, Aile Lâkapları ve Baba Meslekleri.....	52
Tablo 4 Tosyalı Memurların Eğitim Gördükleri Mektepler ve Türleri	57
Tablo 5 Tosyalı Memurların Lisan Bilgileri.....	59

1. GİRİŞ

1.1 Tosya Kazası

Günümüzde Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz Bölümü içerisinde bulunan Tosya kazası, 41° 01' kuzey enlemi ile 34° 03' doğu boylamı arasında yer almakta ve idarî olarak Kastamonu iline bağlı bulunmaktadır. Şehir Tosya Ovası'nın kuzey kenarında, kaynağını Ilgaz dağlık silsilesinin devamı olan Gâvur Dağları'ndan alarak kuzeyden Devrez Çayı'na katılan Kurudere'nin vadisinde yerleşmiştir.¹

Tosya ve çevresindeki arkeolojik kazıların yetersizliği kazanın en eski devirleri hakkında bilgi edinilmesini zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte bölgede tespit edilen höyüklerden Yücek ve Harman Tepe'de görülen seramikler, kazanın en eski tarihini Tunç Çağı'na kadar götürmektedir. Tosya'nın Geç Demir Çağı açısından önemli bir yerleşim olabileceğine dair bir buluntu ise Pers Dönemi'ne ait bir mezar stelidir. Diğer taraftan Ötüske ve Akseki'de yer alan Tümülüsler, Çüşçüş Kaya Mezarı, Tüneli ve Kaya Mezarı, Bayat Köyü Kaya Mezarları, Ermenek Köyü Delik Kaya, Kaya Mezarı ve Ceneviz Kaya Tüneli, Demir Çağı sonrası önemli merkezler olarak karşımıza çıkmaktadır.²

Tosya isminin Bizans döneminden kaldığı ve daha önce Zoaka adını taşıdığı, yine Bizans döneminde görülen Docea adının Tosya'da yaşayan yerli bir ailenin adı olduğu ve bunların Kastamonu'daki Komnenler'le ilişkilerinin bulunduğu kaynaklarda zikredilmektedir.³ Diğer taraftan Horasanlı Türk akıncıları tarafından fethedilen Tosya'nın, ad olarak Horasan'daki eski bilim ve uygarlık şehri olan Tus'a izafeten oradan gelenler manasına gelmek üzere Tusî olarak konulduğu da ileri sürülen görüşler arasındadır. Bu görüşü Tosya şehrini fetheden Hamza Baba adlı kişinin Tus'dan gelen Horasanlı bir Türk akıncısı olması ve XVI. yüzyılda yaşayan Tosyalı şairin Tusî ismini

¹ B. Ünal İbret, "Tarihi İpekyolu Üzerindeki Bir Anadolu Şehri: Tosya (Kuruluşu ve Gelişmesi)", *Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 8, 2003, s. 2-3, 7-8.

² Murat Karasalihoğlu, "Seyahatnameler Işığında Tosya", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 11, S. 2, 2020, s. 181.

³ Mehmet Taşdemir, "Tosya", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 41, İstanbul, s. 269; İbret, *a.g.m.*, s. 8.

alması destekler gözükmektedir.⁴ Gerçekten de 21 Numaralı Kastamonu Vilayet Salnamesi'nde de Tosya'yı fetheden kişi Horasanî Hamza Baba olarak belirtilmiştir.⁵

Tosya'da Türk idaresi Emîr Dânişmend'e bağlı kumandanlardan Emîr Karategin'in (Karatigin) 1082-1083'lerde bölgeyi fethetmesiyle başlamıştır. Daha sonra Tosya'nın da içinde yer aldığı bölge önce Çobanoğulları, daha sonra 1291 yılından itibaren Şemseddin Yaman Candar'ın Kastamonu'yu almasıyla Candaroğulları Beyliği'ne geçmiştir.⁶

Yıldırım Bayezid zamanında 1392-1393 yıllarında bölge Osmanlı hâkimiyetine girmiş, ancak 1402 tarihli Ankara Savaşı'ndan sonra bölge tekrar Candaroğulları'na geçmiştir. Çelebi Mehmet'in idareye hâkim olmasından sonra, Candaroğlu İsfendiyar Bey'in oğlu Kasım Bey ile Çelebi Mehmet arasında bir dostluk meydana gelmiş, bunun sonucunda da Candaroğulları arazisinden Çankırı, Kalecik ile birlikte Tosya da Çelebi Mehmet'in emriyle İsfendiyar Bey tarafından oğlu Kasım Bey'e terkedilmiştir (1416-1417).⁷ Tosya, Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon seferi esnasında Candaroğlu İsmail Bey'in Sinop Kalesi'ni Veziriazam Mahmud Paşa'ya teslim etmesiyle birlikte 1461'te Osmanlı hâkimiyetine katılmıştır.⁸

1896 tarihli Kastamonu Vilayet Salnamesi'nde Tosya kazasının Mermerdirek, Harsandönü ve Kuzyaka Köyleri'nin, Dilküşah Köyü'ne nakil ve ilâvesiyle teşekkül ettiği belirtilmiştir.⁹ Tosya kazası XIX. yüzyılın ikinci yarısında Kastamonu vilayetine bağlanıncaya kadar Çankırı Sancağı'na bağlı bulunuyordu.¹⁰ 1521 yılında Tosya şehri, Tapu Tahrir Defterleri'nde "*Nefs-i Tosya*" olarak yer almış, bu durum 1530 yılında tutulduğu varsayılan defterde de aynı şekilde yer almıştır. Bu tarihte kazada Müslim olarak 510 hane, 169 mücerred ve 66 muaf; gayrimüslim olarak da 18 hane ve 5 mücerred bulunmaktadır. 1521 yılında kazanın 2.880 civarında bir nüfusa sahip

⁴ İsmail Ergi, *Tosya Camileri*, Emel Matbaacılık, Ankara, 1981, s. 18; İbret, **a.g.m.**, s. 8.

⁵ *Kastamonu Vilayet Salnamesi (KVS)*, Def'a 21, Kastamonu Vilayet Matbaası, 1321/193, s. 321, İbret, **a.g.m.**, s. 8.

⁶ Taşdemir, **a.g.m.**, s. 269.

⁷ Ahmet Kankal, "16. Yüzyılda İdarî-İktisadî ve Sosyal Açından Kargı Kazası", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, S. 3, 1992, s. 223-224.

⁸ Ahmet Kankal, "15.-18. Yüzyıllarda Kuzey-Batı Anadolu'da Ekonomik Faaliyetler", *Uluslararası Osmanlı Tarihi Sempozyumu Bildirileri (8-10 Nisan 1999)*, İzmir 2000, s. 155; Taşdemir, **a.g.m.**, s. 269.

⁹ *KVS*, Def'a 19, Kastamonu Vilayet Matbaası, 1314/1896, s. 417.

¹⁰ Taşdemir, **a.g.m.**, s. 269.

olduğu tahmin edilmektedir. 1579 tarihli tahrirde Tosya’da mahalle sayısı 24, hane sayısı 710, mücerred sayısı 412 ve muaf sayısı ise 74 olarak belirtilmiştir. 1579 tarihinde kaza nüfusunun 4.036’ya ulaştığı görülmektedir. Tosya’da bulunan Rumlar ise “*Zimmiyan*” adı verilen mahallede toplu olarak yaşamaktaydı.¹¹ Kazaya bağlı köy sayısı ise 1521’de 34, 1579’da ise 43’tür.¹² II. Mahmut Dönemi’nde yapılan nüfus sayımında Tosya’da erkek nüfus ise 5.585 olarak kaydedilmiştir.¹³

1869 tarihli Kastamonu Vilayet Salnamesi’ne göre Tosya kazası, vilayet merkezi olan Kastamonu’ya on iki saat mesafede bulunmaktadır. Merkezde yer alan 66 cami ve mescit, 1 kütüphane, 6 hangâh, 45 sıbyan mektebi, 1 kilise ve 1 gayrimüslim sıbyan mektebi, 2 han, 5 hamam, 405 dükkân, 2.616 hane kazanın fizikî dokusunu oluşturmaktadır. Kaza aynı tarihlerde 35 köy ve mahalleden ibaret olup, toplam nüfusu 7.889’dur.¹⁴

Kaza 1880’de 20 mahalle ve 31 köyden ibarettir. Kazada ayrıca 5.821 İslâm ve 68 Rum hanesi vardır. Kazanın toplam nüfusu 13.774 olup, bunun 13.606’sı İslâm ve 168’i gayrimüslimdir. Aynı tarihte kazada 103 cami ve mescit, 1 kütüphane, 2 medrese, 6 hangâh, 80 Müslim ve 1 gayrimüslim sıbyan mektebi, 1 kilise, 15 han, 5 hamam, 430 dükkân, 6 değirmen, 1 bedesten, 1 silâhane, 20 debbağhane, 26 çeşme, 1 çamaşırhane, 1 rüşdiye mektebi, 1 hükümet konağı, 1 telgrafhane ve 1 dakik kapanı bulunmaktadır.¹⁵ Tosya kazasının 1903 Tarihli Kastamonu Vilâyet Salnâmesi’nde ise nüfusu 13.093 erkek ve 13.002 kadın olmak üzere toplam 26.095 olarak belirtilmiştir.¹⁶ Kazanın XVI. yüzyıl başlarından 1903 yılına kadar nüfusunun artmasında özellikle kazanın doğu-batı ticaret yolu üzerinde bulunması etkili olmuştur.¹⁷

¹¹ Ahmet Kankal, “17. ve 18. Yüzyıllarda Kuzey-Batı Anadolu’da Sosyal Hayat (Şer’iyye Sicillerine Göre)”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XV, 200, s. 32-34.

¹² Ahmet Kankal, “Candaroğullarından Osmanlılara-Çankırı Sancağından Ankara Vilayetine Bir Yerleşim Yeri: Kalecik Kazası (XVI. Yüzyıl İtibariyle)”, *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu (Ankara 25-26 Ekim 2011)*, C. I, s. 239-240.

¹³ İbret, **a.g.m.**, s. 18.

¹⁴ **KVS**, Def’a 1, Kastamonu Vilayet Matbaası, 1286/1869, s. 85-86, 102, 107.

¹⁵ **KVS**, Def’a 12, Kastamonu Vilayet Matbaası, 1297/1880, s. 101.

¹⁶ **KVS**, Def’a 21, Kastamonu Vilayet Matbaası, 1321/1903, s. 379.

¹⁷ Ahmet Kankal, “Candaroğullarından Osmanlılara-Çankırı Sancağından Ankara Vilayetine Bir Yerleşim Yeri: Kalecik Kazası (XVI. Yüzyıl İtibariyle)”, *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu (25-26 Ekim 2011)*, C. I, Ankara, 2012, s. 250.

Osmanlı Dönemi'nde “*Sol Kol Yolu*” olarak ifade edilen, Bursa-Tebriz İpek Yolu Tosya'nın merkezinden geçmekteydi. Bu sebeple Tosya şehri hem bir derbent hem de doğuya ve İran'a yapılan seferlerde menzil noktası olarak kullanılmıştır.¹⁸ Tosya, Bursa-Tebriz İpek Yolu üzerinde yer aldığından, aynı zamanda muhayyer dokumacılığın da önemli bir ihraç merkeziydi.¹⁹ Bu sebeple Tosya kazası bağlı olduğu Çankırı Sancak merkezinden daha fazla dükkâna sahip bulunuyordu.²⁰ Diğer taraftan Tosya ve çevresi bağ ve bahçe bakımından da zengindi. Nitekim 1869 tarihli Kastamonu Vilayet Salnamesi'nde Tosya ve çevresinde bin beş yüzden fazla bağ ve bahçe bulunduğu belirtilmiştir.²¹ Halk yazın bağlara taşınmadan önce kıymetli mallarını Tosya merkezde bulunan bedestene emanet olarak bırakmaktaydı. Tosya üzümleri ve pekmezi bu sebeple meşhurdur. Yine Tosya'da tiftikçilik ve soft dokumacılığı Kastamonu'dan daha ileri idi.²²

Tosya pirinci ve helvası Sancak merkezi olan Çankırı'da aranılan ürünler arasındaydı.²³ Kazanın ziraî ürünleri arasında hinta, şair, gernik, afyon, yonca, üzüm, patates ve kendir bulunmaktadır. Pirinç, tiftik, çorap, kuşak, yaş ve kuru üzüm ise kazanın ticarî ürünleri arasındadır.²⁴ Sanayi ürünleri arasında ise yün ve tiftikten kuşak, çorap, kırmızı ve siyah sahtiyan, kıldan çuval ve kilim yer almaktadır.²⁵

Tosya ticarî olduğu kadar aynı zamanda bir ilim merkeziydi. İstanbul'dan sonra en çok hattat yetişen yerler arasında Tosya bulunmaktadır. Bunların en meşhuru Hattat Sâlih Çelebi'dir. Diğer taraftan Koca Nişancı diye şöhret olan Celâlzâde Mustafa ve kardeşi Salih Çelebiler Tosyalıdır. İsmail Rûmî (müderres), şair Ahmed Hicrî Efendi, şair Derviş Ahmed, Mustafa Tûsî Çelebi, müderres Ali Efendi, Baba Kadı Celâleddin Efendi, müderres Mustafa Efendi, Kadirî Şeyhlerinden İsmail Rûmî, Şeyh Nasuh Efendi, müderres Osman Efendi, müderres Hayreddin Evhad Efendi, müderres Mehmed Efendi, müderres İsmâil Zühdi Efendi, Reîsülküttâb Ebûbekir Râtıb Efendi,

¹⁸ Karasalihoğlu, **a.g.m.**, s. 180.

¹⁹ Ahmet Kankal, “15.-18. Yüzyıllarda Kuzey-Batı Anadolu'da Ekonomik Faaliyetler”, s. 173.

²⁰ Karasalihoğlu, **a.g.m.**, s. 180.

²¹ **KVS**, Def'a 1, s. 85.

²² Ahmet Kankal, “15.-18. Yüzyıllarda Kuzey-Batı Anadolu'da Ekonomik Faaliyetler”, s. 173-181.

²³ Ahmet Kankal, “1650-1740 Yılları Arasında Çankırı'daki Esnafa Ve Ticarete Genel Bakış (Şer'iyye Sicillerine Göre)”, *Çankırı Araştırmaları*, C. II, S. 2, 2007, s. 27.

²⁴ **KVS**, Def'a 21, s. 323.

²⁵ **KVS**, Def'a 18, Kastamonu Vilayet Matbaası, 1312/1894, s. 204.

Kazasker Mustafa İzzet Efendi, müderris Tosyavîzâde Mehmed Efendi, Şerifzâde Mehmed Bahâeddin Efendi diğer önemli kişiler arasındadır.²⁶

1.2 Osmanlı Devleti'nde Memurlar

Klâsik Osmanlı bürokrasisinin yapı olarak Türk devlet geleneği, İslâm devletleri ve komşu devletlerin idarî yapısından etkilenmekle birlikte, kendine özgün bir yapısı vardır. İdarî yapıdaki bu yapı, Osmanlı Devleti'nin büyüme ve gelişmesine paralel olarak sonraki dönemlerde de şekillenmeye devam etmiştir. Yıldırım Bayezid döneminde yerleşmeye başlayan merkeziyetçi devlet anlayışı, Fatih Dönemi'nde zirveye ulaşmıştır.²⁷

Klâsik dönemde Osmanlı bürokrasisi, Dîvân-ı Hümayûn ve Bâb-ı Âli bünyesinde teşkilâtlanmıştır. Bu çerçevede Dîvân-ı Hümayûn daha çok siyasî, idarî ve yargısal; Bâb-ı Âli ise malî konularla ilgili işlerin görüşüldüğü ve karara bağlandığı birer merkez olmuştur.²⁸

XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bürokrasinin gelişmesiyle birlikte, bürokratik işlemler de belirli kurallara bağlanmıştır. Bununla birlikte yapılan atamalarda zamanla liyakat ve ehliyet gibi temel ilkelerin terk edilmesi, memurlar arasında rüşvet ve iltimasın yayılmasına sebep olmuştur.²⁹ Osmanlı Devleti'nde adlî ve askerî yapıda görülen bozulmalar, diğer kurumlara da sıçramış; geleneksel ıslâhat çabaları başarıya ulaşamayınca, Osmanlı Devleti yönünü Batı'ya çevirmiş ve bir modernleşme sürecine girmiştir.³⁰

III. Selim Dönemi'nde başlayan, II. Mahmut Dönemi'nde hız kazanan idarî, siyasî, askerî ve iktisadî alanlardaki düzenlemeler, Tanzimat ve Islâhat Dönemleri'nde de devam etmiştir. Özellikle Tanzimat, geleneksel idarî yapıdan modern sisteme geçişte önemli bir dönem olmuştur.³¹ Bu çerçevede 1838'de Karantina, 1839'da Ticaret ve Ziraat, 1840'da Posta ve Telgraf, 1846'da Zabtiye, 1848'de Nâfia, 1850'de Hazîne-i Hassa, 1857'de Maârif, 1871'de Defter-i Hâkânî, 1877'de Adliye ve 1908'de Harbiye

²⁶ Taşdemir, **a.g.m.**, s. 269.

²⁷ Mehmet Akif Terzi, *Türk Devlet Geleneğinde Bürokrasi*, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 120.

²⁸ Hüseyin Özdemir, *Osmanlı Devletinde Bürokrasi*, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul, 2011, s. 28, 54.

²⁹ Özdemir, **a.g.e.**, s. 328-331.

³⁰ Ali Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 15-19.

³¹ Özdemir, **a.g.e.**, s. 125.

Nezaretleri kurulmuştur.³² Ayrıca Tanzimat Dönemi'nde 1846 yılında evraka daha hızlı ulaşılabilmesi için Hazîne-i Evrâk ve 1851 yılında da daireler arasında evrak akışını sağlamak için, Bâbîâli Evrak Odası kurulmuştur.³³ Bu gelişmelerden sonra Osmanlı Devleti'nde bürokrasi, hâkim bir zümre olarak ortaya çıkmış, otorite ise Saray'dan Bâb-ı Âli'ye geçmiştir.³⁴

XIX. yüzyılda merkezde görülen bu reformlara paralel olarak, taşrada da bir takım değişikliklere gidilmiştir.³⁵ Fakat zamanla yönetimde gittikçe kendisini hissettiren merkezileşme, bürokraside aynı zamanda kamu kaynaklarını tüketen, vatandaşların işlerini geciktiren kırtasiyeci bir anlayışın da ortaya çıkmasına sebep olmuştur.³⁶

Osmanlı bürokrasisi içerisinde Kalemiye sınıfı, daha çok memurların oluşturduğu zümreyi içerisine almaktaydı. Bu açıdan bakıldığında Kalemiye, aynı zamanda bürokraside görevli bütün çalışanları kapsayan bir tabir olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁷ Kalemiye sınıfında yer alan memurların çoğu kâtipler olup,³⁸ bunların görevleri evrak hazırlamaktı.³⁹

Kuruluş yıllarında memurlar (kâtip), medrese ve saray okullarından temin edilmiştir. 8-10 yaşlarındaki bir memur adayı (şakird) genellikle babasının çalıştığı kaleme gitmekte ve orada kitabet, inşa, yazı çeşitleri, hesap ve defter tutma usûllerini öğrenerek yetişmekteydi.⁴⁰ Kâtipliği öğrenmeye başlayan bir memur adayı (şakird), 20 yaşlarına geldiğinde bir göreve tayin olur, burada bir ustanın yanında tecrübe kazanır,⁴¹ yeni memur olanlara ustalaşınca kadar yazı yazdırılmaz, getir-götür işleri yaptırılırdı.⁴² Bir kişinin memur (kâtip) olabilmesi ise ilgili büro amirinin arz sunmasına bağlıydı.⁴³

³² Necati Gültepe, *Mührün Gücü İlk Türk-İslâm Devletlerinde ve Osmanlılarda Bürokrasi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2009, s. 277, 361; Terzi, *a.g.e.*, s. 222.

³³ Akyıldız, *a.g.e.*, s. 48.

³⁴ Bilâl Eryılmaz, *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme*, İşaret Yayınları, Ankara, 2010, s. 147-148.

³⁵ Akyıldız, *a.g.e.*, s. 73.

³⁶ Özdemir, *a.g.e.*, s. 146-147.

³⁷ Terzi, *a.g.e.*, s. 145-150, 167.

³⁸ Terzi, *a.g.e.*, s. 168; Özdemir, *a.g.e.*, s. 21.

³⁹ Carter V. Findley, *Osmanlı İmparatorluğunda Bürokratik Reform Bâbîâli*, 1789-1922, (Çev. Ercan Ertürk), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2014, s. 102.

⁴⁰ Erhan Afyoncu-Recep Ahıskalı, "Kâtip", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. 25, Ankara, 2002, s. 171-172.

⁴¹ Terzi, *a.g.e.*, s. 186.

⁴² Özdemir, *a.g.e.*, s. 41.

⁴³ Afyoncu-Ahıskalı, *a.g.m.*, s. 53.

Memurların mesai saatleri ise mevsimlere göre değişiklik göstermekle birlikte, genellikle sabah namazından sonra başlamakta ve akşam namazından yaklaşık iki saat önce bitmekteydi. Memur maaşları devletin ilk yıllarında hazineden nakit olarak, XVI. yüzyılın sonlarına doğru ise salyane adı altında yıllık olarak verilmiştir. Fakat memur sayısındaki artıştan sonra, maaş ödeme usûlü kaldırılmış; memurlara maaşları tımar ve zeamet gibi yıllık tahsisat şeklinde; yapılan işlemlerden alınan harçlar veya hizmet yılına ve başarısına göre değişen meblağın üç ayda bir verilmesiyle nakit ödenmiştir.⁴⁴

Osmanlı Devleti'nde modernleşme çabalarına paralel olarak memurlarla ilgili ilk düzenlemeler, 1830'lu yıllardan itibaren II. Mahmut tarafından gerçekleştirilmiştir.⁴⁵ Bu çerçevede memurların bulundukları mekânlar, giydikleri kıyafetler, memur olmada aranılan şartlar ve maaş sistemi bir düzene konulmaya çalışılmıştır.⁴⁶ 1838 yılında gerçekleştirilen düzenlemelerde ise memuriyet usûlleri ve memurların ödül ve ceza almasını gerektiren durumlara açıklık getirilmiş, yine aynı düzenlemelerle memurlar için idam ve müsadere cezaları kaldırılmıştır. Bu düzenlemelerde aynı zamanda ceza ile ilgili hususlarda suçun niteliğine göre bir memurun rütbesinde indirim yapılabileceği ya da memuriyetten azledilebileceği karar altına alındı. Görevini iyi bir şekilde yerine getiren bir memur ise ödüllendirilecekti.⁴⁷ Yine bu düzenlemelerle memurların bir yıllığına atanması usûlü de kaldırıldı.⁴⁸

1840 tarihli Ceza Kanunu'nun memurlarla ilgili olan bölümünde ise rüşvet kesin olarak yasaklanmıştır. Ayrıca göreve yeni başlayan memurlara rüşvet almayacaklarına dair Kur'an üzerine yemin etme şartı getirilmiştir. Kanuna göre rüşvet aldığı tespit edilen bir memura rütbe indirimi, kürek cezası ve azledilme gibi cezalar verilebilecekti.⁴⁹

26 Ekim 1846 tarihli Talimât-ı Umûmiye ile bütün memur ve hademelerin görevleri ve memurlarda aranılan özellikler ayrı ayrı belirtilmiştir. Bu özellikler arasında kanun ve kurallara uymak, ahlâklı olmak, rüşvet ve zimmet gibi suçları işlememek, halkın ve devletin malını korumak gibi hususlar yer almaktaydı. Talimatın son kısmında ayrıca

⁴⁴ Terzi, *a.g.e.*, s. 177-179.

⁴⁵ Carter V. Findley, *Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi*, (Çev. Gül Çağalı Güven), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2011, s. 25.

⁴⁶ Findley, *Osmanlı İmparatorluğunda Bürokratik Reform Babiâli*, s. 335.

⁴⁷ Özdemir, *a.g.e.*, s. 155-156.

⁴⁸ Akyıldız, *a.g.e.*, s. 24; Özdemir, *a.g.e.*, s. 231

⁴⁹ Terzi, *a.g.e.*, s. 263; Akyıldız, *a.g.e.*, s. 50.

memuriyetlere liyakatli kişilerin getirilmesi gerektiği belirtilerek, memurların görev ve sorumlulukları belirtilmiştir.⁵⁰ Diğer taraftan kâtip çocuklarının ilgili kalemde yetiştirilmesi usûlünden vazgeçilerek, memurlar yeni açılan Mekteb-i Maârif-i Adliye ve Mekteb-i Ulûm-i Edebiye mezunları arasından alınmaya başlanmıştır.⁵¹

Tanzimat'tan sonra memurların mesai saatleri ise Mart başından Eylül sonuna kadar 09.30-16.30; Ekim başından Şubat sonuna kadar ise 09.30-16.00 olarak belirlenmiştir. Taşrada ise öğle tatili ortalama 12.00'dan itibaren 1 saat olarak belirlenmiştir.⁵² Devamsızlık yapan veya mazeretsiz olarak işe geç gelenlere ve siyaset, dernek ve cemiyet faaliyetleriyle iştigal edenlere ise kademeli olarak ceza verilmesi kabul edilmiştir.⁵³

II. Abdülhamid Dönemi'ne kadar bu şekilde gelişme kaydeden memurluk mesleği, Kanun-i Esasi'nin kabul edilmesiyle daha sistemli bir hale getirilmiştir. Nitekim Kanun-ı Esasi ile memurların şahsi hürriyetleri koruma altına alındığı gibi müsadere, angarya gibi geleneksel uygulamalar da yasaklanmıştır.⁵⁴ Anayasa'da ayrıca memur alımlarının ehliyet ve liyakat esaslarına göre yapılacağı, memurların kanunen suçu sabit olmadıkça ya da kendileri görevden çekilmedikçe veya devletçe zorunlu bir sebep gösterilmedikçe işlerine son verilemeyeceği belirtilmiştir.⁵⁵

25 Eylül 1880 tarihli Memurîn-i Mülkiye Terakki ve Teka'üd Kararnamesi'nde ise memuriyete giriş şartları sıralanmıştır. Buna göre Osmanlı devleti tebaasından olmak, 20 yaşını bitirmiş olmak, iyi ahlâk sahibi olmak, gireceği memuriyet için gerekli bilgilere sahip olmak, aranılan şartlar arasında bulunmaktaydı.⁵⁶ Diğer taraftan memur maaşları da sistemleştirilmeye çalışılarak has, zeamet ve tımar gibi gelirlerin yerine maaş usûlü getirilmiştir.⁵⁷ Memurların emeklilikleri hususundaki en önemli adım ise 1881 yılında Emekli Sandığı'nın (Mülkiye Teka'üd Sandığı) kurulması olmuştur.⁵⁸ Ayrıca Mülkiye Teka'üd Sandığı'nın dışında kalan memurlar için İlmiye, Sıhhiye, Şirket-i Hayriye, Rüsumat, İdare-i Mahsusa ve Hamidiye Hicaz Demiryolu Sandıkları

⁵⁰ Özdemir, *a.g.e.*, s. 152-153.

⁵¹ Akyıldız, *a.g.e.*, s. 25-28; Afyoncu ve Ahıskalı, *a.g.m.*, s. 53

⁵² Özdemir, *a.g.e.*, s. 216-217

⁵³ Terzi, *a.g.e.*, s. 250.

⁵⁴ Özdemir, *a.g.e.*, s. 165.

⁵⁵ Terzi, *a.g.e.*, s. 218-219.

⁵⁶ Özdemir, *a.g.e.*, s. 199.

⁵⁷ Akyıldız, *a.g.e.*, s. 53-57.

⁵⁸ Terzi, *a.g.e.*, s. 270.

kurulmuştur. 1894 yılında kurulan İlmiye Teka'üd Sandığı, 1913 yılında muvakkat bir kanun ile Mülkiye Teka'üd Sandığı ile birleştirilmiştir.⁵⁹ 29 Aralık 1891 tarihinde ise Memurîn-i Mülkiye Mazûlîn Maaşlarına Dâir Kararname yayımlanmış, beş yıl öncesinden Kararname'nin yayımlandığı tarihe kadar işine son verilen veya sağlık nedenlerinden dolayı görevini yapamayan memurlar için mazuliyet (işsizlik) maaşı verilmesi kabul edilmiştir.⁶⁰

1.3 Sicill-i Ahval Komisyonu ve Sicill-i Ahval Defterleri

1877'de Dâhiliye Nezâreti'ne bağlı olarak Memurîn Kalemi Müdürlüğü kurulunca, bu kurum bünyesinde mülkiye memurlarının terceme-i hallerinin kaydedilmesi için Sicill-i Ahlâk Defterleri tutulmaya başlanmıştır.⁶¹ Fakat bu teşebbüsten istenilen sonucun alınamaması üzerine memurların istihdamı, tayinleri, terfileri, yer değiştirme, görevine son verme, rütbe, nişan ve emeklilik gibi işlemlerini tescil etmek üzere,⁶² 1879'da "*Sicil-i Ahvâl Komisyonu*" kurulmuştur.⁶³ Komisyon, Arifi Paşa'nın Cağaloğlu'ndaki konağında faaliyetlerini yürütmüştür. Gerekli olan sicill-i ahvâl evrakı, defter ve cetveller ise Matbaa-i Âmire'ye sipariş edilmiştir. Arifi Paşa'dan sonra Komisyon başkanlığını sırasıyla İrfan Paşa ve Bursalı Ali Rıza Efendi yürütmüştür. 1886 yılında başkan olan Ali Rıza Efendi döneminde Sicill-i Ahvâl Komisyonu daha da büyümüştür. Komisyon'un adı daha sonra "*Bâbîâli Sicill-i Ahvâl Komisyonu-ı Umûmîsi*" olarak değişmiştir.⁶⁴

Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun Dâhiliye Nezâreti'ne bağlı bir merkez komisyonu ve diğer bakanlıklar bünyesinde ise birer şubesi bulunuyordu. 1891 yılı itibarıyla şubelerin sayısı elli yediye ulaştığı gibi, ayrıca vilayet ve livalarda da Komisyon'un birer şubesi oluşturulmuştur.⁶⁵ Daha sonra yeniden bir yapılanmaya gidilerek Sicill-i Ahvâl Komisyonu kaldırılmış ve yerine "*Memurîn-i Mülkiye Komisyonu*" kurulmuştur.⁶⁶ Bu Komisyon, Padişah tarafından tayin edilen 1 başkan ve 6 üyeden

⁵⁹ Özdemir, *a.g.e.*, s. 333.

⁶⁰ Özdemir, *a.g.e.*, s. 310.

⁶¹ Naim Ürkmez ve Aydın Efe, *Hataylı Osmanlılar*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2015, s. 13.

⁶² Özdemir, *a.g.e.*, s. 225.

⁶³ Gülden Sarıyıldız, *Sicil-i Ahvâl Komisyonu'nun Kuruluşu ve İşlevi*, Der Yayınları, İstanbul, 2004, s. 8-10; Ürkmez ve Efe, *Hataylı Osmanlılar*, s. 11; Naim Ürkmez ve Aydın Efe, *Tarsuslu Osmanlılar*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2016, s. 11.

⁶⁴ Atilla Çetin, "Sicil-i Ahvâl Defterleri ve Dosyaları Hakkında Bir Araştırma", *Vakıflar Dergisi*, S. 29, 2005, s. 90; Ürkmez ve Efe, *Hataylı Osmanlılar*, s. 14.

⁶⁵ Findley, *a.g.e.*, s. 306.

⁶⁶ Sarıyıldız, *a.g.e.*, s. 89.

müteşekkildi.⁶⁷ 1908 yılına gelindiğinde ise Memurîn-i Mülkiye Komisyonu da kaldırılarak, yerine Dâhiliye Nezâreti bünyesinde “*Memurîn ve Sicill-i Ahvâl İdâresi*” kurulmuştur.⁶⁸ Bundan sonra 1909 yılından itibaren memur sicilleri, dosyalar halinde düzenlenmiş ve tutulmaya başlanmıştır.⁶⁹

Memurların terceme-i halleri için tutulan defterlere gelince: bununla ilgili olarak 1888 yılında “*Memurîn-i Mülkiye’nin Terceme-i Hallerinin Sûret-i Kayd ve Tahrîrini ve Teferruatını Mübeyyin Tarîfnâme*” ve 1914 yılında “*Sicill-i Ahvâl-i Memurîn Nizamnâmesi*” yayımlanmıştır.⁷⁰ Defterler hakkında ki detaylardan ise “*Sicill-i Ahvâl Talîmât-ı Umûmiyesi ve Zeyli ile Tarîfnamesi Ahkâm-ı Mûndericesini Tevzihân ve Tadilen Vaz Olunan Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye Sicill-i Ahvâl Kanunname-i Umumiyesi*”nde bahsedilmiştir. Kanunname, 8 bölüm ve 39 maddeden ibarettir. Birinci bölümde sicill-i ahvâlın tarifi, ikinci bölümde kayıt olunmakla mükellef olanlar, üçüncü bölümde evrakın nasıl kaydedileceği, dördüncü bölümde evrakın hangi kısımlardan oluştuğu, beşinci bölümde kayıtların sicill-i ahvâl dairesine nasıl gönderileceği, altıncı bölümde evrakın sicill-i ahvâl dairesinde ne tür bir muameleye tabi tutulacağı, yedinci bölümde siciller ile kayıt defterlerinin detayları, sekizinci ve son bölümde ise sicile kayıt işleminin nasıl olacağına dair hükümler yer almaktaydı.⁷¹

Bu çerçevede tutulan kayıtlarda memurun isim ve şöhreti ve pederinin ismi, doğum tarihi, bildiği lisanlar, devlet hizmetine kaç yaşında ve hangi tarihte girdiği, hangi hizmetlerde bulunduğu, hangi rütbeleri, maaşları ve aldıysa mazûliyet maaşı, almış olduğu ecnebi nişanlar, görevden ayrılmışsa sebepleri, hakkındaki şikâyetler ve almış olduğu ceza bilgilerine yer verilmiştir.⁷²

Kurallara uygun olarak doldurulan evrak, İstanbul’da bulunanlar için mensup oldukları dairenin en büyük memuruna, eğer bir şube maiyetinde ise şube reisine; taşrada olanlar ise mutasarrıf, kaymakam ve müdürlere veya şube maiyetindekiler o

⁶⁷ Terzi, *a.g.e.*, s. 239.

⁶⁸ Sarıyıldız, *a.g.e.*, s. 112-113; Ürkmez ve Efe, *Hataylı Osmanlılar*, s. 16; Ürkmez ve Efe, *Tarsuslu Osmanlılar*, s. 13.

⁶⁹ Çetin, *a.g.m.*, s. 93.

⁷⁰ Sarıyıldız, *a.g.e.*, s. 118-121.

⁷¹ Talip Mert, T. “Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Buna Dair Yayınlanan Nizamnameler-I”, *Arşiv Araştırmaları Dergisi*, S. 2, 2000, s. 97-98.

⁷² Sarıyıldız, *a.g.e.*, s. 128-133.

şubenin amirine imzalatıp, resmi mühürle tasdik ettirecek ve daha sonra ilgili evrak resmi yazıyla Sicill-i Ahvâl Dairesi'ne gönderilecekti. Kayıtlarda silme ve kazıma kesinlikle yasak olup, eğer bir yazım hatası olursa, yanlış yazılan kısım okunacak bir şekilde ince bir çizgiyle üstü çizilecekti.⁷³ Sicil Nizamnamesi'ne göre memurlar “*sınıf-ı evvel*” ve “*sınıf-ı sani*” olarak ikiye ayrılmış, Sicill-i Ahvâl Defterleri de buna uygun olarak düzenlenmiştir. Defterlerin başlangıç veya bitiş sayfalarında defterin hangi sınıfa ait olduğu, “*birinci sınıfın birinci defteri, ikinci sınıfın beşinci defteri*” şeklinde belirtilmiştir.⁷⁴

Bu çalışmada Sicill-i Ahval Defterleri'nde terceme-i hal varakalarına yer verilen Tosya doğumlu memurların biyografisi ele alınmıştır. T.C Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde yapılan taramalarda DH. SAİD.d Fonu'nda 41 Tosyalı memur tespit edilmiştir. Çalışmada Tosyalı memurlara ait terceme-i hal varakalarının tam transkripsiyonundan ziyade, sadeleştirilmiş ve özetlenmiş biçimleri verilmeye çalışılmıştır. Zaman zaman döneme ait yer adlarının okunmasında ya da ilgili memurun atanmış olduğu görevin anlamlandırılmasında sorunlar yaşanmıştır. Tarihler verilirken Hicri tarihten sonra parantez içinde Milâdîsi ya da Milâdîsi verilen bir tarihten sonra parantez içinde Hicri ve Rumi karşılıkları belirtilmiştir.

⁷³ Mert, **a.g.m.**, s. 102-107.

⁷⁴ Sarııldız, **a.g.e.**, s. 135.

2. TOSYALI MEMURLAR'IN BİYOGRAFİLERİ

2.1 Abdurrahman Hulusi Efendi⁷⁵

Abdurrahman Hulusi Efendi, Bayraktarzâde Ömer Efendi'nin oğludur. H. 1250 (M. 1834-1835) yılında Tosya'da doğmuştur. Dinî ilimler ile ayrıca Sarf, Nahiv, Arapça ve Farsça tahsil etmiştir. Türkçe okuryazardır. Terceme-i hal varakasında ayrıca Arapça ve Farsça'ya aşina olduğu belirtilmiştir.

26 Mayıs 1855 (H. 9 N 1271/R. 14 Mayıs 1271) tarihinde Bursa müderrisliğine atanmıştır. Daha sonra 25 Şubat 1857 (H. 1 B 1273/R. 13 Şubat 1272) tarihinden 4 Şubat 1858 (H. 29 C 1274/R. 2 Şubat 1273) tarihine kadar Rumeli Kadiaskerliği Memuriyeti'nde bulunmuştur. 1 Aralık 1866 (H. 23 B 1283/R. 19 Teşrinisani 1282) tarihinde rütbesi Muvassala-i Süleymaniye Derecesi'ne terfi ettirilmiştir. 27 Aralık 1867 (H. 1 N 1284/R. 15 Kânunuevvel 1283) tarihinde kendisine bin sekiz yüz yetmiş iki kuruş maaşla Sivas Mevleviyeti tevcih edilmiştir.

13 Mart 1868 (H. 19 Za 1284/R. 1 Mart 1284) tarihinde maaşı bin beş yüz altmış kuruşa düşürülmüştür. 4 Aralık 1868 (H. 18 Ş 1285/R. 22 Teşrinisani 1284) tarihinde Sivas Mevleviyeti'nden ayrılarak, 11 Ekim 1870 (H. 15 B 1287/R. 29 Eylül 1286) tarihinde kendisine Mahreç Payesi tevcih edilmiştir. 15 Aralık 1871 (H. 2 L 1288/R. 3 Kânunuevvel 1287) tarihinden 16 Ağustos 1873 (H. 21 C 1290/R. 4 Ağustos 1289) tarihine kadar iki bin yüz altmış kuruş maaşla Kartal Kazası Naipliği'nde bulunmuştur.

Abdurrahman Hulusi Efendi 4 Ocak 1874 (H. 15 Za 1290/R. 23 Kânunuevvel 1289) tarihinden 10 Ocak 1875 (H. 2 Za 1291/R. 29 Kânunuevvel 1290) tarihine kadar dört bin yedi yüz elli kuruş maaşla Ankara vilayeti Divan Temyiz Riyaseti görevinde bulunmuştur. Daha sonra 16 Eylül 1875 (H. 15 Ş 1292/R. 4 Eylül 1291) tarihinden 12 Temmuz 1877 (H. 1 B 1294/R. 30 Haziran 1293) tarihine kadar beş bin dört yüz on kuruş maaşla Tırnova, 15 Temmuz 1878 (H. 15 B 1295/R. 3 Temmuz 1294) tarihinden 23 Nisan 1879 (H. 1 Ca 1296/R. 11 Nisan 1295) tarihine kadar dört bin beş yüz on kuruş maaşla İzmir ve 3 Ocak 1880 (H. 20 M 1297/R. 22 Kânunuevvel 1295) tarihinden 3 Haziran 1881 (H. 5 B 1298/R. 22 Mayıs 1297) tarihine kadar bin beş yüz kuruş maaşla Küçük Çekmece, 3 Haziran 1881 (H. 5 B 1298/R. 22 Mayıs 1297)

⁷⁵ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)*, DH.SAİD.d. (Dâhiliye Defterler) 55/491.

tarihinden 28 Eylül 1881 (H. 4 Za 1298/R. 16 Eylül 1297) tarihine kadar üç bin beş yüz kuruş maaşla Çatalca, 28 Eylül 1881 (H. 4 Za 1298/R. 16 Eylül 1297) tarihinden 7 Haziran 1882 (H. 20 B 1299/R. 26 Mayıs 1298) tarihine kadar ise yine bin beş yüz kuruş maaşla Küçük Çekmece’de görev yapmıştır.

2.2 Abdülkadir Efendi⁷⁶

Matbah-ı Hassa Mülûkâne Balıkçıbaşı Mazlûmoğlu Evrencikli Mehmet Tevfik Efendinin oğlu olan Abdülkadir Efendi, H. 1307 (M. 1889-1890) yılında Tosya kazasına bağlı Evrencikli Köyü’nde doğmuştur. Mekteb-i İbtidaiye’deki eğitiminin ardından, Beşiktaş Hamidiye Rüşdiye Mektebi’ne devam ederek, mezun olmuştur. Aynı zamanda Beşiktaş Sinan Paşa Medresesi’nde Arapça tahsil etmiştir. Türkçe okuryazardır.

14 Eylül 1907 (H. 6 Ş 1325/R. 1 Eylül 1323) tarihinde altmış kuruş maaşla Saray-ı Hümayun Erzak Ambarı İkinci Kâtipliği’ne tayin olmuştur. Abdülkadir Efendi’nin maaşı 20 Temmuz 1908 (H. 20 C 1326/R. 7 Temmuz 1324) tarihinde iki yüz kuruşa yükseltilerek, Tahrirat Kalemi’ne nakil edilmiştir. 27 Nisan 1909 (H. 6 R 1327/R. 14 Nisan 1325) tarihinde kadrolarda yapılan tasarruf ve kısıtlama sebebiyle kadro dışı kalmıştır.

2.3 Agatankilos Efendi⁷⁷

Agatankilos Efendi, Muallim ve Aşı Memuru Yorgaki Papadolos Efendi’nin oğludur. Osmanlı Devleti’nin Rum tebaasından ve Tosya Rumları’dandır. H. 1306 (M. 1888-1889) yılında Tosya kazasında doğmuştur.

14 Ağustos 1904 (H. 2 C 1322/R. 1 Ağustos 1320) tarihinde Çankırı İdadisi’nden aliyyü’l âla derecesi ile mezun olmuş ve diplomasını almıştır. Yine 16 Nisan 1911 (H. 16 R 1329/R. 3 Nisan 1327) tarihinde Darü’lfünun-i Osmanî Ulûm-i Tıbbiye Şubesi’nden mezun olmuştur. Türkçe Fransızca ve Rumca okuryazardır.

İstanbul’da başlayan kolera hastalığı nedeni ile Şehir Emaneti tarafından bin kuruş maaş ve beş yüz kuruş müteferrika ile 26 Kasım 1910 (H. 3 Za 1328/R. 13 Teşrinisani

⁷⁶ BOA, DH.SAİD.d.159.91.

⁷⁷ BOA, DH.SAİD.d.184/123.

1326) tarihinden 13 Ocak 1911 (H. 12 M 1329/R. 31 Kânunuevvel 1326) tarihine kadar Belediye Dördüncü Dairesi'nde istihdam olunmuştur.

Agatankilos Efendi daha sonra 13 Mayıs 1911 (H. 14 Ca 1329/R. 30 Nisan 1327) tarihinde bin kuruş maaşla Alasonya Belediye Hekimliği'ne tayin olunmuş ise de daha sonra 27 Mayıs 1911 (H. 28 Ca 1329/R. 14 Mayıs 1327) tarihinde altı yüz kuruş maaş ile Kayalar Belediye Hekimliği'ne nakil olunmuştur. Ancak burada göreve başlayamadan iki bin kuruş maaş ile Samsun'da başlayan kolera salgını sebebiyle 22 Haziran 1911 (H. 24 C 1329/R. 9 Haziran 1327) tarihinde Çorum Hudut Hekimliği'ne tayin edilmiştir.

2.4 Ahmet Efendi⁷⁸

Hasanoğlu Şakir Ağa'nın oğlu olan Ahmet Efendi, H. 1302 (M. 1884-1885) yılında Tosya'da doğmuştur. Tosya Rüştîye Mektebi'nde öğrenim görmüştür. Türkçe okuryazardır.

26 Mart 1904 (H. 9 M 1322/R. 13 Mart 1320) tarihinde kırk kuruş maaşla Zülüflü Teberdârân Hassa Sakalığı'na tayin edilmiş, daha sonra 8 Aralık 1905 (H. 10 L 1323/R. 25 Teşrinisani 1321) tarihinde yüz yetmiş kuruş maaşla Teberdârân Hademeliği'ne nakil olunmuştur. 2 Nisan 1911 (H. 2 R 1329/R. 20 Mart 1327) tarihinde maaşı yüz elli kuruşa yükseltilmiştir.

2.5 Ahmet Faik Efendi⁷⁹

Ahmet Faik Efendi, Hacı Mehmet Efendi'nin oğludur. H. 1307 (M. 1889-1890) yılında Tosya'da doğmuştur. Kendisi Halifezâde olarak tanınmıştır.

28 Eylül 1902 (H. 24 C 1320/R. 15 Eylül 1318) tarihinde Tosya Rüştîye Mektebi'nden mezun olmuştur. 28 Eylül 1905 (H. 28 B 1323/R. 15 Eylül 1321) ve 14 Eylül 1907 (H. 6 Ş 1325/R. 1 Eylül 1323) tarihleri arasında Kastamonu Mekteb-i İdadi-i Mülkiye'sinde öğrenim görerek aliyyü'l âla derecesi ile mezun olmuş ve diplomasını almıştır. Daha sonra 23 Eylül 1912 (H. 11 L 1330/R. 10 Eylül 1328) tarihinde Darü'l-fünun-i Osmanî Hukuk Şubesi'nde öğrenim görmüş ve âli derece ile mezun

⁷⁸ BOA, DH.SAİD.d.182/210.

⁷⁹ BOA, DH.SAİD.d.192/108.

olmuştur. Türkçe okuryazardır. Terceme-i hal varakasında aynı zamanda Arapça, Fransızca ve Ermenice'ye aşina olduğu belirtilmiştir.

Ahmet Faik Efendi, 8 Mart 1913 (H. 29 Ra 1331/R. 23 Şubat 1328) tarihinde iki yüz elli kuruş maaşla Evkaf Nezareti Emlak-ı Vakfiye İdaresi'nde staja başlamıştır. Rahatsızlığından dolayı 3 Kasım 1913 (H. 3 Z 1331/R. 21 Teşrinievvel 1329) tarihinde işinden ayrılmıştır.

2.6 Ahmet Hulusi Efendi⁸⁰

İsmail Ağa'nın oğlu olan Ahmet Hulusi Efendi, H. 1296 (M. 1878-1879) yılında Tosya'da doğmuştur. Sıbyan Mektebi'nden sonra Tosya Rüştîye Mektebi'nde öğrenimine devam etmiş ve 18 Temmuz 1896 (H. 7 S 1314/R. 6 Temmuz 1312) tarihinde diplomasını almıştır. Türkçe okuryazardır.

Tosya Mal Kalemi'nde bir müddet staj yaptıktan sonra R. 1315 (M. 1899-1900) ve R. 1316 (M. 1900-1901) yıllarında 250 ve R. 1317 (M. 1901-1902) yılında 300 kuruş maaşla Tosya Ağnam Merkez Kâtipliği görevinde bulunmuştur. Daha sonra 15 Eylül 1901 (H. 1 C 1319/R. 2 Eylül 1317) tarihinde üç yüz altmış kuruş maaşla, Tosya Sandık Emaneti'ne tayin olmuştur. 11 Haziran 1902 (H. 4 Ra 1320/R. 29 Mayıs 1318) tarihinde vefat etmiştir.

2.7 Hacı Hüseyin Hüsnü Efendi⁸¹

Hacı Hüseyin Hüsnü Efendi, Sıbyan Mektebi Muallimlerinden Hacı Fatihzâde Hacı Mehmet Efendi'nin oğludur. H. 1276 (M. 1859) tarihinde Tosya'da doğmuştur. Sıbyan Mektebi'nden sonra, Tosya Rüştîye Mektebi'ni bitirmiştir. Daha sonra medresede Akaid ve Arapça tahsil etmiştir. Türkçe okuryazardır.

Hacı Hüseyin Hüsnü Efendi, 13 Eylül 1883 (H. 11 Za 1300/R. 1 Eylül 1299) tarihinde yirmi dört yaşında iken Tosya Tapu Müdürlüğü Kâtipliği'ne memur olarak atanmış, daha sonra 13 Ekim 1884 tarihinde (H. 22 Z 1301/R. 1 Teşrinievvel 1300) görevinden ayrılmıştır.

Daha sonra 13 Aralık 1885 (H. 6 Ra 1303/R. 1 Kânunuevvel 1301) tarihinden 12 Temmuz 1886 (H. 10 L 1303/R. 30 Haziran 1302) tarihine kadar İskilip Kazası Baş

⁸⁰ BOA, DH.SAİD.d.131/9.

⁸¹ BOA, DH.SAİD.d.42/31.

Tahsildarlığı'nda bulunmuş, bu müddet zarfında toplam iki bin otuz dört kuruş otuz dört para maaş almıştır. 26 Ocak 1887 (H. 1 Ca 1304/R. 14 Kânunusani 1304) tarihinden 10 Ekim 1888 (H. 4 S 1306/R. 28 Eylül 1304) tarihine kadar Bursa, 11 Ekim 1888 (H. 5 S 1306/R. 29 Eylül 1304) tarihinden 23 Ocak 1889 (H. 21 Ca 1306/R. 11 Kânunusani 1304) tarihine kadar Mihaliç Kazası Arazi ve Yoklama Kâtipliği'nde bulunmuştur.

13 Şubat 1889 (H. 12 C 1306/R. 1 Şubat 1304) tarihinden 10 Haziran 1890 (H. 21 L 1307/R. 29 Mayıs 1306) tarihine kadar Mudanya Tapu Kâtipliği'nde görev yapmış, daha sonra aynı tarihte yedi yüz altmış kuruş maaşla Kozan Sancağı Defter-i Hakanî Memurluğu'na nakil olunmuştur.

Hacı Hüseyin Hüsnü Efendi, 8 Mayıs 1892 (H. 8 L 1309/R. 26 Nisan 1308) tarihinde Hamidabad Sancağı Defter-i Hakanî Memurluğu'na, 30 Ekim 1894 (H. 29 R 1312/R. 18 Teşrinievvel 1310) tarihinde Kayseri Sancağı Defter-i Hakanî Memurluğu'na, 13 Nisan 1896 (H. 29 L 1313/R. 1 Nisan 1312) tarihinde ise Çorum Sancağı Defter-i Hakanî Memurluğu'na atanmıştır. 13 Mart 1897 (H. 9 L 1314/R. 1 Mart 1313) tarihinde yapılan genel tenzilat ile maaşı altı yüz seksen dört kuruşa düşürülmüştür. 12 Temmuz 1883 (H. 7 N 1300/R. 30 Haziran 1299) tarihinde iki yüz yirmi beş kuruş maaşla Tosya Bidayet Mahkemesi İkinci Kâtipliği'ne tayin edilmiştir. Hüseyin Hüsnü Efendi'ye 3 Kasım 1899 (H. 28 C 1317/R. 22 Teşrinievvel 1315) tarihinde Üçüncü Dereceden Rütbe tevcih edilmiştir.

2.8 Hacı İdris Efendi⁸²

Yusuf Beyoğlu Hüseyin Ağa'nın oğlu olan Hacı İdris Efendi, H. 1295 (M. 1878) yılında Tosya'da doğmuştur. Rüşdiye derecesinde eğitim gördüğü ve Türkçe okuryazar olduğu terceme-i hal varakasında belirtilmiştir.

24 Şubat 1896 (H. 10 N 1313/R. 12 Şubat 1311) tarihinde yüz yirmi kuruş maaşla Nakliyat-ı Hassa Teberdârân Hademeliği'ne tayin edilmiştir. 3 Mart 1911 (H. 2 Ra 1329/R. 18 Şubat 1326) tarihinde maaşı iki yüz kuruşa yükseltilmiştir.

⁸² BOA, DH.SAİD.d.196/129.

2.9 Hafız Mehmet Efendi⁸³

Hafız Mehmet Efendi, Akhasanoğlu Hafız Yakup Efendi'nin oğludur. H. 1296 (M. 1875-1876) yılında Tosya kazasına bağlı, Kargı nahiyesinde doğmuştur. İbtidâî Mektep'te eğitim görmüş, daha sonra Kur'an'ı Kerim'i hatim ile hafız olmuştur. Türkçe okuryazardır.

17 Aralık 1899 (H. 13 Ş 1317/R. 5 Kânunuevvel 1315) tarihinde yüz yirmi kuruş maaşla Zülüflü Teberdârân-ı Hassa Hademeliği'ne tayin edilmiştir. 2 Nisan 1911'de (H. 2 R 1329/R. 20 Mart 1327) maaşı yüz elli kuruşa yükseltilmiştir.

2.10 Hafız Mehmet Efendi⁸⁴

Mabeyn-i Hümayûn Bekçiliği'nden emekli Küçük Mehmet Ağa'nın oğlu olan Hafız Mehmet Efendi, H. 1277 (M. 1860-1861) yılında Tosya kazasına bağlı Kargı nahiyesinde doğmuştur. Beylerbeyi Rüşdiyesi'nde öğrenim görmüştür. Türkçe okuryazardır.

Hafız Mehmet Efendi, 1 Mart 1884 (H. 3 Ca 1301/R. 18 Şubat 1299) tarihinde Adliye Nezareti Umûr-ı Hukuk Kalemi'nde staja başlamış, daha sonra 18 Temmuz 1885'de (H. 5 L 1302/R. 6 Temmuz 1301) Bâb-ı Âli Hazine-i Evrak Kalemi'ne nakil olmuştur.

H. 1303 Rebiyyü'levvelindeki (M. Aralık-Ocak 1885-1886) maaşı 60 kuruştur. Daha sonra 13 Mayıs 1887 (H. 19 Ş 1304/R. 1 Mayıs 1303) tarihinde yirmi kuruş, 13 Ocak 1891 (H. 2 C 1308/R. 1 Kânunusani 1306) tarihinde on kuruş zam ile maaşı doksan kuruş olmuştur. 13 Şubat 1892 (H. 14 B 1309/R. 1 Şubat 1307) tarihinde ise yüz kuruş maaşla Bâb-ı Âli Evrak Odası'na nakil olmuştur.

Hafız Mehmet Efendi'nin maaşı 22 Aralık 1895 (H. 5 B 1313/R. 10 Kânunuevvel 1311) tarihinde kırk, 24 Temmuz 1896 (H. 13 S 1314/R. 12 Temmuz 1312) tarihinde elli, 26 Nisan 1896 (H. 4 Z 1315/R. 14 Nisan 1314) tarihinde yüz on beş ve 19 Kasım 1899 (H. 15 B 1317/R. 7 Teşrinisani 1315) tarihinde elli kuruş zam ile üç yüz elli beş kuruş olmuştur. Kendisine 30 Haziran 1896 (H. 28 N 1303/R. 18 Haziran 1302) ve 16

⁸³ BOA, DH.SAİD.d.187/96.

⁸⁴ BOA, DH.SAİD.d.201/791.

Mart 1897 (H. 12 L 1314/R. 4 Mart 1313) tarihlerinde Dördüncü Derece Mecidi Nişanı tevcih edilmiştir.

2.11 Hafız Mehmet Tevfik Efendi⁸⁵

Hafız Mehmet Tevfik Efendi, Çerkezoğlu İsmail Efendi'nin oğludur. H. 1295 (M. 1878) yılında Tosya'da doğmuştur. Tosya kazası Sıbyan Mektebi'nde Kur'an'ı Kerim öğrenmiş, daha sonra Tosya Rüştîye Mektebi'nde eğitimine devam ederek 2 Ağustos 1893 (H. 19 M 1311/R. 21 Temmuz 1309) tarihinde mezun olmuş ve diplomasını almıştır. Türkçe okuryazardır.

Hafız Mehmet Tevfik Efendi, 31 Mart 1892 (H. 2 N 1309/R. 19 Mart 1308) tarihinden 2 Mart 1893 (H. 13 Ş 1310/R. 18 Şubat 1308) tarihine kadar vekâleten Cide kazası Gideros Tezkere Muharrirliği görevinde bulunmuştur. Daha sonra 1 Kasım 1893 (H. 21 R 1311/R. 20 Teşrinievvel 1309) tarihinde yüz elli kuruş maaşla Boyabat kazası Belediye Sandık Emaneti Kâtipliği'ne atanmıştır. Sandıkta mevcut bin küsur kuruşun çalınmasından dolayı 9 Ocak 1895 (H. 12 B 1312/R. 28 Kânunuevvel 1310) tarihinde işten el çektirilmiştir. Fakat yapılan tahkikatta Mehmet Tevfik Efendi'nin hırsızlık yaptığına dair herhangi bir delile tesadüf edilemediğinden, daha sonra Boyabat Maarif Müdürlüğü Kâtipliği'nde görevlendirilmiştir.

Mehmet Tevfik Efendi 21 Şubat 1899 (H. 10 L 1316/R. 9 Şubat 1314) tarihinde iki yüz elli kuruş yarım maaşla vekâleten Manyas Nahiye Müdürlüğü'ne tayin olmuştur. 5 Haziran 1899 (H. 25 M 1317/R. 24 Mayıs 1315) tarihinde beş yüz kuruş maaşla asaleten aynı göreve atanmış, daha sonra becayişle ve beş yüz kuruş maaşla Kapıdağ Nahiye Müdürlüğü'ne nakil olunmuştur.

Mehmet Tevfik Efendi becayiş ile dört yüz kuruş maaşla önce Kepekler (?) ve daha sonra dört yüz kuruş maaşla Şuhud Nahiye Müdürlüğü'ne atanmıştır. Mehmet Tevfik Efendi Şuhud Nahiye Müdürlüğü'nden sonra yedi yüz elli kuruş maaşla Dedeagaç Sancağı'na bağlı Semadirek Nahiye Müdürlüğü'ne becayişle nakil olunmuş ve 4 Temmuz 1906 (H. 12 Ca 1324/R. 21 Haziran 1322) tarihinde buradaki görevine başlamıştır. Mehmet Tevfik Efendi son olarak yedi yüz kuruş maaşla İpsala Nahiye

⁸⁵ BOA, DH.SAİD.d.77/119.

Müdürlüğü ve sekiz yüz kuruş maaşla Peykârhisar Nahiye Müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur.

2.12 Hafız Mustafa Efendi⁸⁶

Matbah-ı Amire Aşçılarından Yanıkoğlu Mehmet Ağa'nın oğlu olan Hafız Mustafa Efendi, H. 1295 (M. 1878) yılında Tosya'da doğmuştur. Tosya mahalle İbtidâî Mektebi'nde ilim tahsil etmiş ve hafız olmuştur. Türkçe okuryazardır.

25 Ocak 1902 (H. 15 L 1319/R. 12 Kânunusani 1317) tarihinde yüz yirmi kuruş maaşla Zülüflü Teberdârân-ı Hassa Hademeliği'ne tayin olmuştur. 3 Mart 1911 (H. 2 Ra 1329/R. 18 Şubat 1326) tarihinde maaşı yüz elli kuruş olmuştur.

2.13 Hafız Yakup Şükrü Efendi⁸⁷

Hafız Yakup Şükrü Efendi, Hüseyin Ağanın oğludur. H. 1263 (M. 1846-1847) yılında Tosya'da doğmuştur. Kuran'ı Kerim'i hatmetmiş; aynı zamanda Sarf, Nahiv ve Arapça tahsil etmiştir. Türkçe okuryazardır.

26 Mayıs 1880 (H. 16 C 1297/R. 14 Mayıs 1296) tarihinde üç yüz kuruş maaşla Polis Altıncı Bölük, Üçüncü Çavuşluk, Üçüncü Neferliği'ne, 11 Haziran 1883 (H. 5 Ş 1300/R. 30 Mayıs 1299) tarihinde ise Dokuzuncu Bölük, Üçüncü Çavuşluk, Birinci Neferliği'ne nakil olunmuştur. Daha sonra 14 Mart 1895 (H. 17 N 1312/R. 2 Mart 1311) tarihinde üç yüz elli kuruş maaşla On İkinci Bölük, Dokuzuncu Çavuşluğu'na atanmıştır. 5 Temmuz 1898 (H. 15 S 1316/R. 23 Haziran 1314) tarihinde ise açıktan Üçüncü Sınıf Komiserliği'ne terfi etmiştir.

Hafız Yakup Şükrü Efendi 13 Mart 1899 (H. 1 Za 1316/R. 1 Mart 1315) tarihinde Yirmi Beşinci Bölük, Birinci Çavuşluğu'na ve 30 Temmuz 1900 (H. 2 R 1318/R. 17 Temmuz 1316) tarihinde beş yüz kuruş maaşla Üçüncü Sınıf Komiserliği'ne, 28 Ocak 1904 (H. 10 Za 1321/R. 15 Kânunusani 1319) tarihinde açıktan İkinci Sınıf Komiserli'ğe terfi olmuştur. Kendisine 1 Ağustos 1898 (H. 13 Ra 1316/R. 20 Temmuz 1314) tarihinde Yunan Muharebe Madalyası takdim edilmiştir.

⁸⁶ BOA, DH.SAİD.d.184/182.

⁸⁷ BOA, DH.SAİD.d.152/271.

2.14 Halil Hulusi Efendi⁸⁸

Hacı Mehmet Efendi'nin oğlu olan Halil Hulusi Efendi, 13 Mart 1860 (H. 20 Ş 1276/R. 1 Mart 1276) tarihinde Tosya'da doğmuştur. Tosya'da Sıbyan Mektebi'nde dinî ilimleri tahsil ettikten sonra, Tosya Rüştîye Mektebi'nde öğrenimine devam etmiştir. Diplomasını aldıktan sonra bir müddet medresede Arapça ve Farsça dersleri tahsil etmiştir. Türkçe okuryazardır.

13 Ekim 1885'de (H. 4 M 1303/R. Teşrinievvel 1301) yirmi bir yaşında iken Tosya Kazası Maliye Kalemi'nde staj yapmaya başlamıştır. 14 Ocak 1887 (H. 18 R 1304/R. 2 Kânunusani 1302) tarihinde iki yüz kuruş maaşla Tosya kazasına bağlı Kargı Nahiyesi Sandık Emaneti'ne atanmıştır. On bir gün sonra Sandık Emaneti'nin lağvedilmesi üzerine görevinden ayrılmış, daha sonra 1 Ocak 1895 (H. 4 B 1312/R. 20 Kânunuevvel 1310) tarihinde iki yüz kuruş maaşla İnebolu Kazası Abana Sandık Emaneti'ne tayin edilmiştir.

2.15 Hasan Efendi⁸⁹

Hasan Efendi, Kasapzâde Hasan Efendi'nin oğludur. H. 1277 (M. 1860-1861) yılında Tosya'da doğmuştur. Tosya'da Sıbyan ve Rüştîye Mektepleri'nde bir müddet eğitim gördükten sonra, İstanbul'da Musallî Medresesi'nde Arapça tahsil etmiştir. Dar'ülmuallimin Rüşdiyesi'nde alması gereken dersleri aldıktan sonra mezun olmuştur. Türkçe okuryazardır.

Otuz iki yaşında iken 13 Haziran 1892 (H. 17 Za 1309/R. 1 Haziran 1308) tarihinde, dört yüz yetmiş iki kuruş maaşla Tosya Rüştîye Mektebi muallim-i evvelliğine atanmıştır.

2.16 Hasan Sabri Efendi⁹⁰

İbtidâî Mektep Muallimlerinden Mehmet Emin Efendi'nin oğlu olan Hasan Sabri Efendi, H. 1292 (M. 1875-1876) yılında Tosya'da doğmuştur. Sıbyan Mektebi'nden sonra Darü'sşafaka'da öğrenimine devam ederek mezun olmuştur. Türkçe ve Fransızca okuryazardır.

⁸⁸ BOA, DH.SAİD.d.68/137.

⁸⁹ BOA, DH.SAİD.d.26/221.

⁹⁰ BOA, DH.SAİD.d.116/323.

22 Mart 1901 (H. 1 Z 1318/R. 9 Mart 1317) yılında dört yüz kuruş maaşla Kalâ-i Sultaniye Telgraf ve Posta Merkezi Kâtipliği'ne atanmıştır.

2.17 Hasan Tahsin Efendi⁹¹

Hasan Tahsin Efendi, İmamoğlu Tosyalı Ahmet Efendi'nin oğludur. H. 1236 (M. 1820-1821) yılında Tosya'nın Saraycık Köyü'nde doğmuştur. Sıbyan Mektebi'nde eğitimini tamamladıktan sonra, Ayasofya Camii'nde Arapça ve Kıraat tahsil etmiştir. Türkçe okuryazardır.

29 Eylül 1853'de (H. 25 Z 1269/R. 17 Eylül 1269) Galata Şer'iyye Mahkemesi'ne kâtip olarak atanmıştır.

2.18 İsmail Hakkı Efendi⁹²

Pabuçcu Esnafı'ndan Tosyalı Mustafa Ağa'nın oğlu olan İsmail Hakkı Efendi, H. 1287 (M. 1870-1871) yılında Tosya'da doğmuştur. Mahalle İbtidâî Mektep'teki eğitiminin ardından Bursa'da Hamidiye Medresesi'nde öğrenimine devam etmiştir. Türkçe okuryazardır.

17 Ekim 1894 (H. 16 R 1312/R. 5 Teşrinievvel 1310) tarihinde iki yüz kuruş maaşla Manyas Gölü Eski Kızaklar Muvakkat Sayd-ı Mâhî Piyade Kolculuğu'na girmiş, 8 Nisan 1895 (H. 12 L 1312/R. 27 Mart 1311) tarihinde görevinden istifa etmiştir. 27 Aralık 1895 (H. 10 B 1313/R. 15 Kânunuevvel 1311) tarihinden 11 Mart 1896 (H. 26 N 1313/R. 28 Şubat 1311) tarihine ve 13 Eylül 1896 (H. 5 R 1314/R. 1 Eylül 1312) tarihinden 12 Mayıs 1897 (H. 10 Z 1314/R. 30 Nisan 1313) tarihine kadar ve 12 Eylül 1897 (H. 17 R 1315/R. 3 Eylül 1313) tarihinden 12 Mayıs 1898 (H. 20 Z 1315/R. 30 Nisan 1314) tarihine kadar iki yüz elli kuruş maaşla Manyas Gölü Eski Kızaklar Muvakkat Sayd-ı Mâhî Kâtipliği'nde bulunmuştur.

İsmail Hakkı Efendi 13 Ağustos 1898 (H. 25 Ra 1316/R. 1 Ağustos 1314) tarihinden 27 Eylül 1898 (H. 11 Ca 1316/R. 15 Eylül 1314) tarihine kadar yüz doksan kuruş maaşla Bandırma Müdüriyeti Muvakkat Koza Müzayede Kâtipliği'nde, daha sonra 27 Eylül 1898 (H. 11 Ca 1316/R. 15 Eylül 1314) tarihinden 13 Mayıs 1899 (H. 2 M 1317/R. 1 Mayıs 1315) tarihine kadar yine iki yüz elli kuruş maaşla ... (?) Muvakkat

⁹¹ BOA, DH.SAİD.d. 93/377.

⁹² BOA, DH.SAİD.d.142/63.

Sayd-ı Mâhî Kâtipliği'nde ve 16 Haziran 1899 (H. 6 S 1317/R. 4 Haziran 1315) tarihinden 13 Eylül 1899 (H. 7 Ca 1317/R. 1 Eylül 1315) tarihine kadar yüz doksan kuruş maaşla bahse konu Bandırma Müdüriyeti Muvakkat Koza Müzayede Kâtipliği'nde bulunmuştur.

İsmail Hakkı Efendi daha sonra 16 Eylül 1899 (H. 10 Ca 1317/R. 4 Eylül 1315) tarihinden 13 Mayıs 1900 (H. 13 M 1318/R. 30 Nisan 1316) tarihine kadar yine iki yüz elli kuruş maaşla adı geçen Muvakkat Sayd-ı Mâhî Kâtipliği'nde ve 14 Haziran 1900 (H. 15 S 1318/R. 1 Haziran 1316) tarihinden 17 Eylül 1900 (H. 22 Ca 1318/R. 4 Eylül 1316) tarihine kadar yüz doksan kuruş maaşla Muvakkat Koza Müzayede Kâtipliği'nde ve 17 Eylül 1900 (H. 22 Ca 1318/R. 4 Eylül 1316) tarihinden 13 Mart 1901 (H. 22 Za 1318/R. 28 Şubat 1316) tarihine kadar iki yüz elli kuruş maaşla Muvakkat Sayd-ı Mâhî Kâtipliği'nde görev yapmıştır.

Daha sonra 14 Mart 1901 (H. 23 Za 1318/R. 1 Mart 1317) tarihinden 7 Mayıs 1901 (H. 18 M 1319/R. 24 Nisan 1317) tarihine kadar aynı maaş ile Yeni Kızaklar Muvakkat Sayd-ı Mâhî memur vekâletine, daha sonra Bursa Duyûn-i Umûmiye Müdüriyeti Muvakkat Koza Kâtipliği'ne nakil olunarak 23 Haziran 1901 (H. 6 Ra 1319/R. 10 Haziran 1317) tarihinden 5 Eylül 1901 (H. 21 Ca 1319/R. 23 Ağustos 1317) tarihine kadar yüz doksan kuruş maaşla burada çalışmıştır. İsmail Hakkı Efendi 15 Ekim 1901 (H. 2 B 1319/R. 2 Teşrinievvel 1317) tarihinde son olarak iki yüz kuruş maaşla ... (?) Duyûn-i Umûmiye İdaresi Kâtipliği'ne tayin olmuştur.

2.19 Kosti Efendi⁹³

Kosti Efendi, Tosya Kazası Meclis-i İdare Azasından Hacı Yorgioğlu Simon Efendi'nin oğludur. Osmanlı Devleti'nin Rum tebaasından olup, Tosya Rumları'ndandır. H. 1281 (M. 1864-1865) yılında Tosya'da doğmuştur. Tosya kazası Rum Mektebi'nde öğrenim gördükten sonra, eğitimine Tosya Rüşdiye Mektebi'nde devam etmiştir. Daha sonra Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane'de tıp eğitimi almış ve mezun olmuştur. Terceme-i hal varakasında Türkçe, Rumca ve Fransızca okuryazar olduğu belirtilmiştir.

⁹³ BOA, DH.SAİD.d.81/331.

11 Mayıs 1892 (H. 13 L 1309/R. 29 Nisan 1308) tarihinde sekiz yüz kuruş maaşla Gümülcine Sancağı Belediye Hekimliği'ne tayin edilmiştir. 16 Şubat 1900 (H. 15 L 1317/R. 4 Şubat 1315) tarihinde kendisine Üçüncü Dereceden Rütbe tevcih edilmiştir.

2.20 Kosti Efendi⁹⁴

Tosya Kazası Mahkeme ve Meclis-i İdare azalıklarında bulunmuş olan Simon Efendi'nin oğlu olan Kosti Efendi, H. 1282 (M. 1865-1866) yılında Tosya'da doğmuştur. İlk önce Tosya Rüştîye Mektebi'nde eğitim görmüş ve 29 Nisan 1885 (H. 14 B 1302/R. 17 Nisan 1301) tarihinde mezun olup diplomasını almıştır. Daha sonra Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'ye devam etmiş ve 19 Mart 1892 (H. 19 Ş 1309/R. 7 Mart 1308) tarihinde Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'den diplomasını almıştır. Türkçe ve Rumca okuryazardır. Tercüme-i hal varakasında ayrıca Fransızca'ya aşina olduğu da belirtilmiştir.

21 Nisan 1892 (H. 23 N 1309/R. 9 Nisan 1308) tarihinde sekiz yüz kuruş maaşla Gümülcine Sancağı Belediye Hekimliği'ne tayin olunmuş, ayrıca kendisine vekâleten askerî hekimlik görevi verilmiştir. Kosti Efendi 28 Aralık 1907 (H. 23 Za 1325/R. 15 Kânunuevvel 123) tarihine kadar Gümülcine Sancağı'nda çalışmaya devam etmiştir.

Daha sonra 14 Mart 1909 (H. 21 S 1327/R. 1 Mart 1325) tarihinden 5 Mayıs 1909 (H. 14 R 1327/R. 22 Nisan 1325) tarihine kadar beş yüz kuruş maaşla Akka Sancağı Belediye Hekimliği'nde görev yapmıştır.

Kosti Efendi 19 Mayıs 1909 (H. 28 R 1327/R. 6 Mayıs 1325) tarihinde Antalya Sancağı Belediye Hekimliği'ne, 29 Kasım 1911 (H. 7 Z 1329/R. 16 Teşrinisani 1327) tarihinde ise bin iki yüz kuruş maaşla Aydın vilayeti Belediye Hekimliği'ne tayin edilmiştir.

2.21 Kosti Simon Efendi⁹⁵

Kosti Simon Efendi, Tosya Kazası Mahkeme ve Meclis-i İdare azalıklarında bulunmuş olan Simon Efendi'nin oğludur. H. 1281 yılında (M. 1864-1865) Tosya'da doğmuştur. Tosya Rüştîye Mektebi'nden 1 Mart 1886 (H. 25 Ca 1303/R. 17 Şubat 1301) tarihinde, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'den ise 19 Mart 1892 (H. 19 Ş 1309/R. 7 Mart 1308)

⁹⁴ BOA, DH.SAİD.d.186/105.

⁹⁵ BOA, DH.SAİD.d.96/123

tarihinde mezun olmuş ve diplomasını almıştır. Türkçe ve Rumca okuryazardır. Terceme-i hal varakasinda ayrıca Fransızca'ya aşina olduğu da belirtilmiştir.

Kosti Simon Efendi, 22 Nisan 1892 (H. 24 R 1309/R. 10 Nisan 1308) tarihinde sekiz yüz kuruş maaşla Gümölcine Sancağı Belediye Hekimliği'ne atanmıştır.

2.22 Mehmet Asım Efendi⁹⁶

Tosya Telgraf ve Posta Memuru Hacı Abdülvahhap Efendi'nin oğlu olan Mehmet Asım Efendi, H. 1291 (M. 1874) yılında Yozgat Sancağı'nda doğmuştur. Sıbyan Mektebi'ndeki eğitiminin ardından, Tosya Rüştîye Mektebi'ni bitirmiştir. Türkçe okuryazardır.

H. 1309 (M. 1891-1892) tarihinde on sekiz yaşında iken Tosya Muhabere Memurluğu'nda staj yapmaya başlamıştır. 10 Nisan 1896 (H. 26 L 1313/R. 29 Mart 1312) tarihinde iki yüz elli kuruş maaşla Sinop Telgraf ve Posta Merkezi Muhabere Memurluğu'na tayin olmuştur.

Mehmet Asım Efendi, 21 Temmuz 1897 (H. 20 S 1315/R. 9 Temmuz 1313) tarihinde iki yüz otuz yedi kuruş maaşla Tosya Telgraf ve Posta Merkezi Muhabere Memurluğu'na nakil olmuştur. 11 Ağustos 1897 (H. 12 Ra 1315/R. 30 Temmuz 1313) tarihinde önce iki yüz elli kuruş maaşla Sinop, daha sonra Kastamonu Telgraf ve Posta Merkezi Muhabere Memuriyeti'nde görev yapmıştır.

2.23 Mehmet Behçet Efendi⁹⁷

Mehmet Behçet Bey, Kastamonu vilayetine bağlı Hamidiye kazası Orman Muhafaza Memuru Ömer Fedai Efendi'nin oğludur. H. 1293 (M. 1876-1877) yılında Tosya'da doğmuştur. Kendisi Bardakzâde olarak tanınmıştır. Mahalle İbtidâî ve ardından Tosya Rüştîye Mektebi'nde eğitim görmüştür. Daha sonra Mekteb-i Sultaniye'ye giriş yapmıştır. Terceme-i hal varakasinda Rüşdiye Mektebi'nden diploma, Mekteb-i Sultani'den ise tasdikname aldığı belirtilmiştir. Mehmet Behçet Bey iki adet eser sahibidir.⁹⁸

⁹⁶ BOA, DH.SAİD.d.90/157.

⁹⁷ BOA, DH.SAİD.d.108/185.

⁹⁸ Eserlerinin isimleri Terceme-i hal varakasinda zikredilmemiştir.

13 Ağustos 1890 (H. 26 Z 1307/R. 1 Ağustos 1306) tarihinde Tosya Tahrirat Kalemi'nde, daha sonra H. 1309 (1891-1892) yılında Göğeri Aşarı'nda staj yapmıştır. H. 1310 (M. 1892-1893) yılında ise üç yüz kuruş maaşla Ağnam Kol Kâtipliği'nde bulunmuş, daha sonra bu görevinden ayrılarak İstanbul'a gitmiştir.

Mehmet Behçet Bey, 13 Mayıs 1898 (H. 21 Z 1315/R. 1 Mayıs 1315) tarihinde Beşiktaş'ta İspiransi adlı Fransız Mektebi'nde yüz elli kuruş maaşla Türkçe muallimi olarak göreve başlamıştır. 29 Mayıs 1898 (H. 8 M 1316/R. 17 Mayıs 1314) tarihinde yüz elli kuruş maaşla Hazine-i Hassa-i Şahane Sandık Hatab Ambarı Kalemi Kâtipliği'ne tayin olmuştur. 13 Ağustos 1898 (H. 25 Ra 1316/R. 1 Ağustos 1314) tarihinde muallimlikten istifa etmiştir.

Maaşı 30 Ağustos 1898 (H. 12 R 1316/R. 18 Ağustos 1314) tarihinde iki yüz otuz kuruşa yükseltilmiştir. 9 Şubat 1898 (H. 28 N 1316/R. 28 Kânunusani 1314) tarihinde Dördüncü Dereceye terfi etmiş, 2 Mayıs 1899 (H. 21 Z 1316/R. 20 Nisan 1315) tarihinde maaşı dört yüz kuruşa yükseltilmiştir. 28 Haziran 1899 (H. 18 S 1317/R. 16 Haziran 1315) tarihinde Dördüncü Dereceden Nişan-ı Âli-i Osmanî ile taltif edilmiştir. 2 Haziran 1900 (H. 3 S 1318/R. 20 Mayıs 1316) tarihinde maaşı altı yüz kuruşa yükseltilmiştir. 6 Temmuz 1900 (H. 8 Ra 1318/R. 23 Haziran 1316) tarihinde rütbesi İkinci Dereceye terfi ettirilmiş, 14 Ekim 1900 (H. 19 C 1318/R. 1 Teşrinievvel 1316) tarihinde ise maaşı yedi yüz kuruşa yükseltilmiştir. Yine 17 Aralık 1900 (H. 24 Ş 1318/R. 4 Kânunuevvel 1316) tarihinde rütbesi Sınıf-ı Mümtaziye'ye terfi ettirilmiş, maaşı 19 Aralık 1901 (H. 6 N 1319/R. 4 Kânunuevvel 1317) tarihinde sekiz yüz elli kuruşa yükseltilmiştir. 9 Şubat 1902 (H. 1 Za 1319/R. 27 Kânunusani 1317) tarihinde ise Hazine-i Hassa-i Şahane Heyet-i İdare Kâtipliği'ne tayin olmuştur.

Mehmet Behçet Bey'in 31 Mart 1902 (H. 21 Z 1319/R. 18 Mart 1318) tarihinde maaşı bin yüz elli, 9 Mart 1903 (H. 9 Z 1320/R. 24 Şubat 1318) tarihinde bin üç yüz, 2 Kasım 1903 (H. 11 Ş 1321/R. 20 Teşrinievvel 1319) tarihinde bin dört yüz elli, 25 Temmuz 1904 (H. 12 Ca 1322/R. 12 Temmuz 1320) tarihinde ise bin altı yüz kuruşa yükseltilmiştir. Ayrıca 6 Nisan 1904 (H. 20 M 1322/R. 24 Mart 1320) tarihinde Hazine-i Hassa-i Şahane Heyet-i İdare Mümeyyiz-i Sânilîği'ne, 5 Eylül 1903 (H. 12 C 1321/R. 23 Ağustos 1319) tarihinde ise Mümeyyiz-i Evvelliğe terfi etmiştir.

Mehmet Behçet Bey'in maaşı 19 Mart 1906 (H. 23 M 1324/R. 6 Mart 1322) tarihinde bin sekiz yüz kuruşa yükseltilmiş, 19 Aralık 1906 (H. 3 Za 1324/R. 6 Kânunuevvel 1322) tarihinde aynı zamanda Üçüncü Rütbeden Mecidî Nişanı ile taltif edilmiştir.

2.24 Mehmet Emin Efendi⁹⁹

Tosya Müderrislerinden İmamoğlu Hasan Efendi'nin oğlu olan Mehmet Emin Efendi, 13 Eylül 1868 (H. 25 Ca 1285/R. 1 Eylül 1284) tarihinde Tosya'da doğmuştur. Mahalle Sıbyan Mektebi'nde eğitim gördükten sonra, Üsküdar Medresesi'nde eğitimine devam etmiştir. Türkçe okuryazardır.

Mehmet Emin Efendi, 3 Mart 1895 (H. 6 N 1312/R. 19 Şubat 1310) tarihinde iki yüz kuruş maaşla Duyûn-i Umumiye Nezareti Muhasebe Refik-i Sânilîği'ne tayin edilmiş, daha sonra 12 Ocak 1896 (H. 26 B 1313/R. 31 Kânunuevvel 1311) tarihinde beş yüz kuruş maaşla Duyûn-i Umumiye Nezareti Muhasebe Refik-i Evvelîği'ne terfi etmiştir.

13 Aralık 1896 (H. 8 B 1314/R. 1 Kânunuevvel 1312) tarihinde yüz altmışaltı kuruş sülüs maaşla ve ilâve olarak Zeydiye Memlehası Müdürlüğü vekâletine atanmıştır. 25 Mart 1897 (H. 21 L 1314/R. 13 Mart 1313) tarihinde terfi ederek, yedi yüz elli kuruş maaşla Zeydiye Memlehası Kâtipliği'ne nakil edilmiştir. 14 Ağustos 1897 (H. 15 Ra 1315/R. 2 Ağustos 1313) tarihinden 14 Ekim 1897 (H. 17 Ca 1315/R. 2 Teşrinievvel 1313) tarihine kadar ayrıca iki yüz kırk kuruş zamlı maaşla Zeydiye Memleha Müdürlüğü'ne vekâlet etmiştir. 25 Mayıs 1898 (H. 4 M 1316/R. 13 Mayıs 1314) tarihinden 10 Ocak 1899 (H. 27 Ş 1316/R. 29 Kânunuevvel 1314) tarihine kadar aslî maaşından başka üç katı olan iki yüz elli kuruş vekâlet maaşını da ayrıca almak üzere geçici olarak Fersan (?) Duyûn-i Umûmiye İdaresi memuriyeti görevini yerine getirmiştir.

13 Şubat 1899 (H. 2 L 1316/R. 1 Şubat 1314) tarihinde asıl maaşı olan yedi yüz elli kuruştan başka Zeydiye Memlehası Müdüriyeti tahsisi olan bin iki yüz kuruş maaşla ve zammı bulunan iki yüz kırk kuruş maaşla görevine devam ederken, maaşının beş yüz elli kuruşa düşürülmesinden sonra 15 Ağustos 1899 (H. 7 R 1317/R. 3 Ağustos 1315) tarihinde yedi yüz kuruş maaşla Kanavesi (?) Duyûn-i Umûmiye Müdüriyeti'ne nakil edilmiştir.

⁹⁹ BOA, DH.SAİD.d.129/429.

Mehmet Emin Efendi 14 Ekim 1899 (H. 8 C 1317/R. 2 Teşrinievvel 1315) tarihinde Kanavesi (?) Duyûn-i Umûmiye Memurluğu'nda, daha sonra 22 Haziran 1903 (H. 26 Ra 1321/R. 9 Haziran 1319) tarihinde sekiz yüz kuruş maaşla Yemen Vilâyeti Duyûn-i Umûmiye Nezareti Sandık Emaneti'nde görev yapmıştır.

2.25 Mehmet Haşim Efendi¹⁰⁰

Mehmet Haşim Efendi, Tosya Şer'îye Mahkemesi Kâtibi Ahmet Efendi'nin oğludur. H. 1303 (M. 1885-1886) yılında Tosya'da doğmuştur. Tosya İbtidâî ve Rüştîye Mektepleri'nde öğrenim görmüş ve bu mekteplerden diploma almıştır.

15 Ekim 1904 (H. 5 Ş 1322/R. 2 Teşrinievvel 1320) tarihinde yüz elli kuruş maaşla Hububat Ambarı İdare Kalemi'nde göreve başlamıştır. 27 Nisan 1909 (H. 6 R 1327/R. 14 Nisan 1325) tarihinde kadrolarda yapılan kısıtlama ve tasarruf sonrasında, kadro dışı kalmıştır.

2.26 Mehmet Refik Efendi¹⁰¹

Tosyalı Osman Ağa'nın oğlu olan Mehmet Refik Efendi, H. 1283 (M. 1866-1867) yılında Tosya'da doğmuştur. Tosya'da mahalle Sıbyan Mektebi'nden sonra, Tosya Rüşdiye Mektebi'nde eğitimine devam etmiştir. Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Türkçe okuryazardır.

H. 1298 yılının Zilhicce ayında (M. Ekim-Kasım 1881) on beş yaşında İskilip Telgrafhanesi'nde staj yapmıştır. 24 Ocak 1884 (H. 25 Ra 1301/R. 12 Kânunusani 1299) tarihinde iki yüz otuz yedi kuruş maaşla Tosya Merkez Muhabere Memuriyeti'ne tayin edilmiştir. 8 Nisan 1884 (H. 11 C 1301/R. 27 Mart 1300) tarihinde üç yüz seksen kuruş maaşla Çankırı Merkez Muhabere Memuriyeti'ne nakil ve terfi olmuştur. 23 Eylül 1886 (H. 23 Z 1303/R. 11 Eylül 1302) tarihinde görevinden ayrılmış, daha sonra 24 Ekim 1886'da (H. 25 M 1304/R. 12 Teşrinievvel 1302) iki yüz otuz yedi kuruş maaşla tekrar Tosya Merkez Muhabere Memurluğu'na geri dönmüştür. 24 Mayıs 1891 (H. 18 L 1308/R. 12 Mayıs 1307) tarihinde dört yüz kuruş maaşla Kastamonu Merkez Muhabere Memurluğu'na tayin ve terfi olmuştur.

¹⁰⁰ BOA, DH.SAİD.d.159/71.

¹⁰¹ BOA, DH.SAİD.d.54/399.

2.27 Mehmet Rıfat Efendi¹⁰²

Mehmet Rıfat Efendi, Hacı İsmail Efendi'nin oğludur. H. 1285 (M. 1868-1869) yılında Tosya'da doğmuştur. Ateş Ağazâde olarak tanınmıştır. Tosya İbtidâî ve Tosya Rüşdiye Mektebi'nde eğitim görmüştür. Tosya Rüşdiye Mektebi'ni 29 Haziran 1881 (H. 1 Ş 1298/R. 17 Haziran 1297) tarihinde birincilikle bitirmiştir. Daha sonra Mekteb-i Hukuk-i Şahane'de tahsil görmüş ve âli derece ile 15 Temmuz 1896 (H. 4 S 1314/R. 3 Temmuz 1312) tarihinde mezun olmuştur. Türkçe okuryazardır. Terceme-i hal varakasında aynı zamanda Arapça ve Farsça'ya aşina olduğu belirtilmiştir.

24 Ekim 1883 (H. 22 Z 1300/R. 12 Teşrinievvel 1299) tarihinden 25 Ağustos 1886 (H. 25 Za 1303/R. 13 Ağustos 1302) tarihine kadar yüz yirmi beş kuruş maaşla Tosya Kazası Nüfus Kâtipliği'nde bulunmuştur. 26 Ağustos 1898 (H. 8 R 1316/R. 14 Ağustos 1314) tarihinde bin iki yüz altmış kuruş maaşla Piriştine Sancağı Bidayet Mahkemesi Müdde-i Umûmiyesi Muavinliği'ne tayin edilmiştir.

2.28 Mehmet Şakir Efendi¹⁰³

Tosyalı Ağacıkzâde İbrahim Ağa'nın oğlu olan Mehmet Şakir Efendi, H. 1293 (M. 1876-1877) yılında Tosya'da doğmuştur. İbtidâî ve Tosya Rüştiye Mektepleri'nde eğitim görmüş ve aliyyü'l âla derece ile mezun olmuştur. Daha sonra Tosya Adürrezzak Camii Medresesi'nde eğitim görmeye devam etmiş, Sarf, Mantık ve Akaid dersleri almıştır. Türkçe okuryazardır. Terceme-i hal varakasında Arapça, Farsça, Fransızca ve Rumca'ya da aşina olduğu belirtilmiştir.

Mehmet Şakir Efendi, 13 Eylül 1898 (H. 26 R 1316/R. 1 Eylül 1314) tarihinde Tosya Telgrafhanesi'nde staj yapmıştır. 25 Mart 1901 (H. 23 Za 1318/R. 1 Mart 1317) tarihinde üç yüz seksen kuruş, 25 Mart 1902 (H. 4 Z 1318/R. 12 Mart 1317) tarihinde ise dört yüz kuruş maaşla Tosya kazası Ağnam Memurluğu görevinde bulunmuştur. 12 Ekim 1902 (H. 9 B 1320/R. 29 Eylül 1318) tarihinde üç yüz üç kuruş maaşla Hereke Fabrika-i Hümayûnu Muhasebe Kalemî'ne tayin edilmiştir. 27 Temmuz 1903 (H. 2 Ca 1321/R. 14 Temmuz 1319) tarihinde maaşı dört yüz doksan kuruşa yükseltilmiştir. 10 Eylül 1904 (H. 29 C 1322/R. 28 Ağustos 1320) tarihinde Üçüncü Dereceye terfi ettirilmiş ve 14 Aralık 1904 (H. 6 L 1322/R. 1 Kânunuevvel 1320) tarihinde maaşı, beş

¹⁰² BOA, DH.SAİD.d.77/325.

¹⁰³ BOA, DH.SAİD.d.124/145.

yüz doksan kuruşa yükseltilmiştir. 16 Nisan 1906 (H. 21 S 1324/R. 3 Nisan 1322) tarihinde Dördüncü Rütbeden Mecidi Nişanı ile taltif edilmiştir.

2.29 Mehmet Şükrü Efendi¹⁰⁴

Mehmet Şükrü Efendi, Kara Ahmet Oğlu İsmail Hakkı Efendi'nin oğludur. H. 1299 (M. 1881-1882) yılında Tosya'da doğmuştur. Tosya İbtidaî Mektebi'nden sonra medreseye devam etmişse de terceme-i hal varakasında diplomasının bulunmadığı belirtilmiştir. Rüşdiye Mektebi'ni ise 24 Temmuz 1894 (H. 20 M 1312/R. 12 Temmuz 1310) tarihinde aliyyü'l alâ derecesi ile bitirmiştir. Türkçe okuryazardır.

14 Ağustos 1895 (H. 22 S 1313/R. 2 Ağustos 1311) tarihinden 7 Şubat 1899 (H. 26 N 1316/R. 26 Kânunusani 1314) tarihine kadar Bidayet Mahkemesi Kalemî'nde, yine 22 Ekim 1902 (H. 19 B 1320/R. 9 Teşrinievvel 1318) tarihinden itibaren bir sene iki ay kadar Tosya kazası Tahrirat Kalemî'nde staj yapmıştır. 3 Şubat 1904 (H. 16 Za 1321/R. 21 Kânunusani 1319) tarihinde iki yüz kuruş maaşla Tosya Belediyesi Kâtipliği'ne tayin edilmiştir. Daha sonra R. 1319 (1903-1904) yılında üç yüz elli kuruş maaşla Ağnam Tadat Kol Muharrirliği'nde geçici olarak istihdam edilmiştir.

Mehmet Şükrü Efendi, 11 Kasım 1903 (H. 20 Ş 1321/R. 29 Teşrinievvel 1319) tarihinde üç yüz altmış kuruş maaşla Mal Sandığı Emaneti'ne tayin edilmiştir. Daha sonra Kastamonu vilayetince adı geçen Sandığa bir başkasının tayini üzerine, 5 Ocak 1904 (H. 16 L 1321/R. 23 Kânunuevvel 1319) tarihinde görevinden ayrılmıştır.

16 Ocak 1904 (H. 27 L 1321/R. 3 Kânunusani 1319) tarihinde iki yüz kuruş maaşla Tosya Belediyesi Kâtipliği ve Sandık Emaneti'nde görevlendirilmiştir. 4 Şubat 1908 (H. 1 M 1326/R. 22 Kânunusani 1323) tarihinde Tosya Belediyesi Kâtipliği görevinde iken, 1 Mart 1908 (H. 27 M 1326/R. 17 Şubat 1323) tarihine kadar aynı zamanda Tosya kazası Tahrirat Kalemî'nde vekâlet etmiştir. 23 Ağustos 1908 (H. 25 B 1326/R. 10 Ağustos 1324) tarihinde Tahrirat Kalemî'ne asaleten atanmış, bir memurun iki farklı görevden maaş alamayacağı kuralı gereğince daha sonra, Tosya Belediyesi Kâtipliği ve Sandık Emaneti görevlerinden ayrılmıştır.

Mehmet Şükrü Efendi, 10 Aralık 1909 (H. 27 Za 1327/R. 27 Teşrinisani 1325) tarihinde dört yüz elli kuruş maaşla Kastamonu vilâyeti Tahrirat Kalemî'ne terfi

¹⁰⁴ BOA, DH.SAİD.d.194/311.

etmiştir. Daha sonra beş yüz kuruş maaşla İnebolu kazası Tahrirat Kâtipliği'ne atanmıştır. 4 Aralık 1910 (H. 1 Z 1328/R. 21 Teşrinisani 1326) tarihinde İnebolu'daki yeni memuriyetinde göreve başlamıştır. 21 Nisan 1911 (H. 21 R 1329/R. 8 Nisan 1327) tarihinde isteği üzerine üç yüz kuruş maaşla Tosya Evkaf Memurluğu'na tayin edilmiştir. Tosya evkafından Çifte Hamam'ın Kaza Meclis-i İdaresi'nce kabul edilen keşfinin dışında tamir ettirilmesinden dolayı, memuriyetini suiistimal ettiği gerekçesiyle mahkemeye verilmiştir. Mehmet Şükrü Efendi bu meseleden dolayı on beş kuruş para cezasına çarptırılmıştır.

2.30 Muharrem Necmettin Efendi¹⁰⁵

Tosyalı Hacı Mustafa Efendi'nin oğlu olan Muharrem Necmettin Efendi, H. 1290 (M. 1873-1874) yılında Tosya'da doğmuştur. Tosya kazası Sıbyan Mektebi'nde eğitim aldıktan sonra, Tosya Rüşdiye Mektebi'ni aliyyü'l âla derecesi ile bitirmiş ve 3 Temmuz 1892 (H. 7 Z 1309/R. 21 Haziran 1308) tarihinde diplomasını almıştır. Türkçe okuryazardır.

H. 1312 (M. 1894-1895) yılında üç yüz elli kuruş maaşla Koçhisar nahiyesi Aşar Kol Kâtipliği'nde, H. 1311 (M. 1893-1894) yılında ise dört yüz kuruş maaşla Tosya kazası Aşar Kol Muharrirliği'nde geçici olarak istihdam edilmiştir. Daha sonra Tosya kazası Tahrirat Kalemi'nde staj yapmıştır. R. 1314 (M. 1898-1899) yılında Tosya kazası Emanet Aşar Yedinci Kol Muharrirliği'nde bulunmuştur. 20 Haziran 1900 (H. 27 S 1318/R. 7 Haziran 1316) tarihinde üç yüz elli kuruş maaşla Ankara vilayeti merkez kazası Tadilât-ı Umûmiye Seyyar Fıkrasına tayin edilmiştir.

2.31 Mustafa Efendi¹⁰⁶

Mustafa Efendi, Hasan Ağa'nın oğludur. H. 1254 (M. 1838-1839) yılında Tosya'da doğmuştur. Sıbyan Mektebi'nde eğitim görmüştür. Türkçe okuryazardır.

H. 1277 (M. 1860-1861) yılında 23 yaşında iken yüz elli kuruş maaşla aracılık hizmeti ile Rüsumat İdaresi'ne giriş yapmış, H. 1279 (M. 1862-1863) tarihinde Kolcubaşı olmuştur. H. 1280 (M. 1863-1864) tarihinde görevinden istifa etmiştir.

¹⁰⁵ BOA, DH.SAİD.d.131/277.

¹⁰⁶ BOA, DH.SAİD.d.20/269.

H. 1284 (M. 1867-1868) tarihinde yüz elli kuruş maaşla Rûsumat Muhafaza Müdüriyeti Sahil Muhafaza Memuriyeti'ne ve H. 1285 (M. 1868-1869) tarihinde üç yüz kuruş maaş ile Rûsumat İdaresi Merkez Memuriyeti'ne tayin edilmiştir. Maaşı H. 1296 yılı Recep ayında (M. Haziran-Temmuz 1879) dört yüz, H. 1297 Rebiyyü'lahirî'nde (M. Mart 1880) üç yüz yirmi kuruşa düşürülmüş, daha sonra H. 1300 (M. 1882-1883) tarihinde dört yüz kuruş maaşla Rûsumat Muhafaza Müdüriyeti Muayene Memurluğu'na tayin edilmiştir. 22 Kasım 1883 (H. 21 M 1301/R. 10 Teşrinisani 1299) tarihinde kendisine Beşinci Dereceden Mecidî Nişanı tevcih edilmiştir.

Mustafa Efendi, daha sonra memuriyeti ile ilgili bir husustan dolayı mahkemeye verilmiş ve sorgulanmıştır. Mustafa Efendi'nin maaşı 17 Haziran 1886 (H. 15 N 1303/R. 5 Haziran 1302) tarihinde altmış, 6 Ocak 1887 (H. 10 R 1304/R. 25 Kânunuevvel 1303) tarihinde kırık kuruş zam ile beş yüz kuruş olmuş ve 16 Ağustos 1886 (H. 16 Za 1303/R. 4 Ağustos 1302) tarihinde kendisine Cankurtaran Madalyası tevcih edilmiştir. Yine 16 Haziran 1902 (H. 9 Ra 1320/R. 3 Haziran 1318) tarihinde kendisine Üçüncü Dereceden Gümüş Liyakat Madalyası verilmiştir.

Mustafa Efendi'nin maaşı 22 Mart 1904 (H. 5 M 1322/R. 9 Mart 1320) tarihinde altı yüz yetmiş kuruşa, 24 Ekim 1905 (H. 24 Ş 1323/R. 11 Teşrinievvel 1321) tarihinde altı yüz doksan beş kuruşa, 15 Aralık 1906 (H. 28 L 1324/R. 2 Kânunuevvel 1322) tarihinde yedi yüz yirmi kuruşa yükselmiştir. Mustafa Efendi 5 Eylül 1909 (H. 19 Ş 1327/R. 23 Ağustos 1325) tarihinde emekli olmuştur.

2.32 Mustafa Asım Efendi¹⁰⁷

Mehmet Ağa'nın oğlu olan Mustafa Asım Efendi, 14 Nisan 1862 (H. 14 L 1278/R. 2 Nisan 1278) tarihinde Tosya'da doğmuştur. Tosya kazası Sıbyan Mektebi'nin ardından, Tosya Rüştîye Mektebi'nde eğitimini tamamlamıştır. Daha sonra medreseye devam ederek Arapça tahsil etmiştir. Türkçe okuryazardır.

14 Mart 1888 (H. 1 R 1305/R. 2 Mart 1304) tarihinde yirmi altı yaşında iken Tosya Nüfus Kalemî'nde staja başlamıştır. Daha sonra 7 Kasım 1889 (H. 13 Ra 1307/R. 26

¹⁰⁷ BOA, DH.SAİD.d.32/125.

Teşrinisani 1305) tarihinde yüz yirmi beş kuruş maaş ile Tosya Nüfus Kâtipliği'ne tayin edilmiştir.

2.33 Mustafa Asım Efendi¹⁰⁸

Mustafa Asım Efendi, Tosyalı Hüseyin Mansurî Efendi'nin oğludur. 17 Eylül 1860 (H. 1 Ra 1277/R. 5 Eylül 1276) tarihinde Tosya'da doğmuştur. Tosya kazası Sıbyan Mektebi'nin ardından, Tosya Rüştîye Mektebi'nde eğitimini tamamlamıştır. Daha sonra medreseye devam ederek Arapça tahsil etmiştir. Türkçe okuryazardır. Terceme-i hal varakasında Arapça ve Farsa bildiği de ayrıca belirtilmiştir

Mustafa Asım Efendi, 14 Mart 1888 (H. 1 B 1305/R. 2 Mart 1304) tarihinde on dokuz yaşında iken Tosya Kazası Tahrirat Kalemî'nde staja başlamıştır. 21 Haziran 1879 (H. 1 B 1296/R. 9 Haziran 1295) tarihinde iki yüz yirmi beş kuruş maaşla Tosya Tahrirat Kalemî'ne atanmıştır. 2 Haziran 1882 (H. 15 B 1299/R. 21 Mayıs 1298) tarihinde görevinden ayrılarak, Kastamonu Tahrirat Kalemî'nde staja başlamıştır. 8 Mart 1885 (H. 21 Ca 1302/R. 24 Şubat 1300) tarihinde üç yüz elli kuruş maaşla Kastamonu'da Mekteb-i İdadi İnşaat Komisyonu Kâtipliği'nde görevlendirilmiştir. 13 Ağustos 1885 (H. 2 Za 1302/R. 1 Ağustos 1301) tarihinde maaşı dört yüz yirmi beş kuruşa yükseltilmiştir.

27 Şubat 1886 (H. 23 Ca 1303/R. 15 Şubat 1301) tarihinde dört yüz elli kuruş maaşla İskilip Kazası Mal Müdürlüğü'ne memur olarak atanmıştır. Mustafa Asım Efendi'nin maaşı 14 Nisan 1888 (H. 2 Ş 1305/R. 2 Nisan 1304) tarihinde altı yüz kuruşa yükseltilmiştir. İskilip Mal Müdürlüğü'nde iken görevini suiistimal ettiği gerekçesiyle memuriyetten azledilmiştir.

2.34 Mustafa Lütî Efendi¹⁰⁹

Esnaftan Ali Efendi'nin oğlu olan Mustafa Lütî Efendi, H. 1295 (M. 1878) yılında Tosya'da doğmuştur. Tosya Rüştîye Mektebi'nde eğitim görmüş ve 24 Temmuz 1894 (H. 20 M 1312/R. 12 Temmuz 1310) tarihinde alıyyü'l âla derecesi ile mezun olmuş ve diplomasını almıştır.

¹⁰⁸ BOA, DH.SAİD.d.36/415.

¹⁰⁹ BOA, DH.SAİD.d.137/213.

26 Temmuz 1894 (H. 22 M 1312/R. 14 Temmuz 1310) tarihinden itibaren Tosya Ziraat Bankası Sandığı'nda bir müddet staja devam etmiş, R. 1313 (1897-1898) yılında beş yüz ve R. 1314 (1898-1899) yılında dört yüz elli kuruş maaşla Emanet Aşar Kol Muharrirliği'nde bulunmuştur.

Mustafa Lütfi Efendi, daha sonra Tapu İdaresi'nde staja başlamış, 20 Mayıs 1901 (H. 1 S 1319/R. 7 Mayıs 1317) tarihinde Tosya kazası arazi-i emiriye, vakıf ve emlak yoklamalarında görevlendirilmiştir. 25 Eylül 1902 (H. 21 C 1320/R. 12 Eylül 1318) tarihinde görevde bulunduğu süre zarfında yüz altmış kuruş maaş almıştır. Daha sonra 25 Aralık 1902 (H. 24 N 1320/R. 12 Kânunuevvel 1318) tarihinde iki yüz elli kuruş maaşla Çerkeş kazası Ziraat Bankası Sandık Kâtipliği'ne tayin edilmiştir. Mustafa Lütfi Efendi daha sonra 20 Haziran 1908 (H. 20 Ca 1326/R. 7 Haziran 1324) tarihinde Tosya kazası Ziraat Bankası Sandık Kâtipliği'ne nakil olunmuştur.

2.35 Osman Ağa¹¹⁰

Osman Ağa, Akhanoğulları'ndan Mehmet Said Ağa'nın oğludur. H. 1278 (M. 1861-1862) yılında Tosya'da doğmuştur. Tercüme-i hal varakasında okuryazar olmadığı belirtilmiştir.

H. 1300 (M. 1882-1883) tarihinden H. 1305 (M. 1887-1888) tarihine kadar yüz yirmi kuruş maaşla Matbaa-i Amire'de görev yapmıştır. 6 Ocak 1890 (H. 14 Ca 1307/R. 25 Kânunuevvel 1305) tarihinde yüz kuruş maaşla Saray Erzak Ambarı Odacılığı'na tayin edilmiştir. 13 Temmuz 1893 (H. 28 Z 1310/R. 1 Temmuz 1309) tarihinde maaşı yüz elli ve 13 Ağustos 1895 (H. 21 S 1313/R. 1 Ağustos 1311) tarihinde ise yüz doksan kuruşa yükseltilerek Saray Erzak Ambarı Hademeliği'ne nakil olmuştur.

13 Mart 1897 (H. 9 L 1314/R. 1 Mart 1313) tarihinde maaşı iki yüz yirmi, 17 Ocak 1898 (H. 23 Ş 1315/R. 5 Kânunusani 1313) tarihinde iki yüz yetmiş, 15 Kasım 1898 (H. 1 B 1316/R. 3 Teşrinisani 1314) tarihinde üç yüz, 24 Nisan 1903 (H. 26 M 1321/R. 11 Nisan 1319) tarihinde üç yüz kırk, 8 Ekim 1904 (H. 28 B 1322/R. 25 Eylül 1320) tarihinde üç yüz altmış beş, 30 Aralık 1906 (H. 14 Za 1324/R. 17 Kânunuevvel 1322)

¹¹⁰ BOA, DH.SAİD.d.186/73.

tarikhinde beş yüz kuruşa yükseltilmiştir. 27 Nisan 1909 (H. 6 R 1327/R. 14 Nisan 1325) tarihinde üç yüz kuruş maaşla, Matbah-ı Amire Hademeliği'ne nakil edilmiştir.

Osman Ağa 18 Ağustos 1899 (H. 10 R 1317/R. 6 Ağustos 1315) tarihinde Sanayi Madalyası, 7 Haziran 1906 (H. 14 R 1324/R. 25 Mayıs 1322) tarihinde Beşinci, 30 Mart 1908 (H. 26 S 1326/R. 17 Mart 1324) tarihinde ise Dördüncü Derece Rütbe Nişanları ile taltif edilmiştir.

2.36 Osman Hilmi Efendi¹¹¹

Çiftçilerden Hamza Ağa'nın oğlu olan Osman Hilmi Efendi, H. 1288 (M. 1871-1872) yılında Tosya'da doğmuştur. Sıbyan Mektebi'ndeki eğitiminin ardından, Darü'sşafaka'ya devam etmiş ve buradan mezun olmuştur. Türkçe okuryazardır.

14 Ağustos 1890 (H. 27 Z 1307/R. 2 Ağustos 1306) tarihinde on dokuz yaşında iken dört yüz kuruş maaşla Sirkeci Telgraf ve Posta Şubesi'ne tayin edilmiştir. 23 Mart 1892 (H. 23 Ş 1309/R. 11 Mart 1308) tarihinde Gümüş Madalya ile taltif edilmiştir. Osman Hilmi Efendi'nin maaşı 14 Eylül 1894 (H. 13 Ra 1312/R. 2 Eylül 1310) tarihinde dört yüz kırk kuruşa yükseltilmiştir. 25 Temmuz 1896 (H. 14 S 1314/R. 13 Temmuz 1312) tarihinde bin kuruş maaş ile Halep vilâyeti Telgraf ve Posta Merkezi Müdüriyeti'ne nakil edilmiştir. Daha sonra görevini suiistimal ettiği gerekçesiyle mahalli hükümet tarafından mahkemeye verilmiş, Halep vilâyeti İstinaf Mahkemesi Ceza Dairesi'nce icra kılınan mahkemesi sonrasında on sene küreğe konulmasına karar verilmiştir.

2.37 Osman Nuri Efendi¹¹²

Osman Nuri Efendi, Asker-i Şahane Redif Mülazımlığı'ndan emekli Mehmet Tevfik Efendi'nin oğludur. H. 1289 (M. 1872-1873) yılında Tosya'da doğmuştur. Sıbyan Mektebi'nden sonra, Tosya Rüşdiye Mektebi'nde öğrenim görmüştür. Türkçe okuryazardır.

H. 1307 (M. 1889-1890) yılında Kastamonu ve Tosya-Telgraf ve Posta Merkezleri'nde staj yapmıştır. Daha sonra askerlik hizmetini yerine getirmiştir. H. 1317 (M. 1899-1900) yılında tekrar staj görmeye devam etmiştir. 1 Şubat 1901 (H. 11

¹¹¹ BOA, DH.SAİD.d.62/449.

¹¹² BOA, DH.SAİD.d.120/157.

L 1318/R. 19 Kânunusani 1316) tarihinde üç yüz on kuruş maaşla Aydın vilayeti Kala-i Sultani'ye Telgraf ve Posta Merkezi Muhabere Memuriyeti'ne tayin edilmiştir.

2.38 Ömer Hilmi Efendi¹¹³

Hamza Ağa'nın oğlu olan Ömer Hilmi Efendi, H. 1292 (M. 1875-1876) yılında Tosya kazasına bağlı Ekzan (?) Köyü'nde doğmuştur. Sıbyan Mektebi'nden sonra, Darü'sşafaka'da eğitim görmüştür. Daha sonra hastalandığından dolayı mektebi terk etmiştir. Türkçe ve Fransızca okuryazardır.

1 Mayıs 1904 (H. 15 S 1322/R. 18 Nisan 1320) tarihinde Topçu Alayı'nda askerliğini bitirmiştir. 11 Ağustos 1906 (H. 20 C 1324/R. 29 Temmuz 1322) tarihinde iki yüz elli kuruş maaşla Bursa Telgraf ve Posta Merkez Memurluğu'na tayin edilmiştir. Daha sonra 9 Şubat 1907 (H. 25 Z 1324/R. 27 Kânunusani 1322) tarihinde iki yüz kuruş maaşla İstanbul Baş Posta Memurluğu'na nakil olmuştur.

2.39 Sadık Hilmi Efendi¹¹⁴

Sadık Hilmi Efendi, İnebolu Redif Taburu Tüfekçibaşısı Yüzbaşı Mustafa Efendi'nin oğludur. H. 1297 (M. 1879-1880) yılında Tosya'da doğmuştur. İnebolu İbtidaî Mektebi'ndeki eğitiminin ardından Rüşdiye Mektebi'ni bitirmiştir. Daha sonra Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'deki eğitimini tamamlamıştır. 11 Şubat 1903 (H. 13 Za 1320/R. 29 Kânunusani 1318) tarihinde hekimlik diploması almıştır. Türkçe okuryazardır. Tercüme-i hal varakasında aynı zamanda Fransızca'ya aşina olduğu belirtilmiştir.

Sadık Hilmi Efendi, 17 Mart 1903 (H. 17 Z 1320/R. 4 Mart 1319) tarihinde dört yüz kuruş maaşla İnebolu Belediyesi Eczacılığı'na tayin edilmiştir. 4 Mart 1904 (H. 16 Z 1321/R. 20 Şubat 1319) tarihinde kendisine Dördüncü Dereceden Rütbe tevcih edilmiştir. Beş yıllık çalışma süresinin ardından daha sonra 29 Nisan 1908 (H. 27 Ra 1326/R. 16 Nisan 1324) tarihinde görevinden ayrılmıştır.

¹¹³ BOA, DH.SAİD.d.157/343.

¹¹⁴ BOA, DH.SAİD.d.187/103.

2.40 Salih Efendi¹¹⁵

Said Ağa'nın oğlu olan Salih Efendi, H. 1300 (M. 1884) yılında Tosya'da doğmuştur. Sıbyan Mektebi'nden sonra, 10 Eylül 1892 (H. 17 S 1310/R. 29 Ağustos 1308) tarihinde Tosya Rüşdiye Mektebi'nden mezun olmuş ve diplomasını almıştır. Türkçe okuryazardır.

R. 1316 (M. 1900-1901) yılında Tosya Mal Kalemi'nde staj yapmıştır. R. 1323 (M. 1907-1908) yılı sonuna kadar üç yüz elli kuruş maaş ile Tosya kazası Ağnam-ı Tadat ve R. 1324 (M. 1908-1909) yılında beş yüz kuruş maaşla Merkez Ağnam Kâtipliği'nde bulunmuştur. 3 Ağustos 1908 (H. 5 B 1326/R. 21 Temmuz 1324) tarihinde iki yüz kuruş maaşla Tosya kazası Merkez Tahsilat Müfredat Kâtipliği'ne tayin edilmiştir.

2.41 Yuvanni Efendi¹¹⁶

Yuvanni Efendi, İlya Efendi'nin oğludur. 7 Ocak 1865 (H. 9 Ş 1281/R. 26 Kânunuevvel 1280) tarihinde Tosya'da doğmuştur. Osmanlı Devleti'nin Rum tebaasından ve Tosya Rumları'ndandır. İbtidâî Mektep'ten sonra Tosya Rüştîye Mektebi'ne devam etmiş ve buradan mezun olmuştur. Türkçe okuryazardır.

12 Haziran 1886 (H. 10 N 1303/R. 31 Mayıs 1302) tarihinde 22 yaşında Tosya kazası Aşar İdaresi'nde staja başlamıştır. 17 Temmuz 1886 (H. 15 L 1303/R. 5 Temmuz 1302) tarihinde beş yüz kuruş maaş ile kaza Emanet Aşar Kol Muharrirliği'ne tayin edilmiştir. Daha sonra R. 1303 (M. 1887-1888) yılı başlarında dört yüz elli kuruş maaşla kaza Ağnam Kol Muharrirliği'ne tayin edilmiştir. 23 Temmuz 1887 (H. 2 Za 1304/R. 11 Temmuz 1303) tarihinde iki yüz kuruş maaşla Kargı nahiyesi Aşar Ambar Emaneti'ne tayin olmuştur. 12 Temmuz 1888 (H. 3 Za 1305/R. 30 Haziran 1304) tarihinde adı geçen Emanet'in lağvı üzerine R. 1312 (M. 1896-1897) yılında yedi yüz elli kuruş maaşla Kastamonu'nun merkez nahiyelerinden Akkaya'da Aşar Kol, R. 1313 (M. 1897-1898) yılında ise üç yüz elli kuruş maaş ile Devrekâni nahiyesi Ağnam Kol Kâtipliği'nde istihdam olunmuştur. Daha sonra 16 Temmuz 1900 (H. 18 Ra 1318/R. 3 Temmuz 1316) tarihinde üç yüz atmış kuruş maaşla Araç kazası Sandık Emaneti'ne tayin edilmiştir.

¹¹⁵ BOA, DH.SAİD.d.154/487.

¹¹⁶ BOA, DH.SAİD.d.91/221.

3. TOSYALI MEMURLARA İLİŞKİN BİLGİLERİN DEĞERLENDİRMESİ

3.1 Doğum Yerleri

Tosyalı memurların doğdukları yerler incelendiğinde 41 memurdan, 35'inin Tos merkez kazası doğumlu olduğu görülmektedir. 1869 tarihli Kastamonu Vilâyet Salnâmesi'nde Tosya merkezde 17,¹¹⁷ 1903 yılında ise 16 mahallenin¹¹⁸ bulunduğu görülmektedir. 1903 tarihli Kastamonu Vilâyet Salnamesi'ne göre Tosya kazası merkez mahalleleri arasında Müslim Cedid, Çatma, Hoca Fakih, Hacı Kemal, Peykârbaşı, Dere, İlyas Bey, Şeyh, Harsand, İbn-i Selim, Hacı Pir, Cami-i Atik ve Hoca İmad bulunmaktadır.¹¹⁹Bununla birlikte memurlara ait terceme-i hal varakalarında memurların merkezde ikâmet ettikleri mahalleler hakkındaki bilgilere yer verilmemiş, sadece Tosya doğumlu oldukları belirtilmiştir.

Tosya merkez doğumlu olmayan memurlardan Akmanoğlu Hafız Yakup Efendi'nin oğlu olan Hafız Mehmet Efendi¹²⁰ ile Mabeyn-i Hümayun emekli Bekçilerinden Küçük Mehmet Ağa'nın oğlu olan Hafız Mehmet Efendi¹²¹ Tosya kazasına bağlı Kargı nahiyesinde doğmuştur. Bahse konu tarihlerde bugün Çorum ilinin bir ilçesi olan Kargı, Tosya kazasının bir nahiyesi durumundaydı.¹²²

Terceme-i hal varakalarında memurlardan Abdülkadir Efendi'nin Tosya'nın Evrencik, Hasan Tahsin Efendi'nin Tosya'nın Saraycık,¹²³ Ömer Hilmi Efendi'nin ise Ekzan (?) Köyü'nde¹²⁴ doğduğu belirtilmiştir.¹²⁵ Bununla birlikte Kastamonu Vilayet Salnameleri'nde Tosya köyleri arasında bu üç köye tesadüf olunamamıştır. Yine memurlardan Mehmet Asım Efendi ise Yozgat Sancağı'nda doğmuştur.¹²⁶

¹¹⁷ KVS, Def'a 1, Kastamonu Vilâyet Matbaası, 1286/1869, s. 119.

¹¹⁸ KVS, Def'a 21, s. 322.

¹¹⁹ KVS, Def'a 21, s. 299.

¹²⁰ BOA, DH.SAİD.d.187/96.

¹²¹ BOA, DH.SAİD.d.201/?

¹²² KVS, Def'a 17, Kastamonu Vilâyet Matbaası, 1311/1893, s. 170.

¹²³ BOA, DH.SAİD.d. 93/377.

¹²⁴ BOA, DH.SAİD.d.157/343.

¹²⁵ Her üç köye de Kastamonu Vilâyet Salnâmeleri'nde tesadüf olunamamıştır.

¹²⁶ BOA, DH.SAİD.d.90/157.

Buradan ağırlıklı olarak Tosyalı memurların şehir hayatıyla ve kültürüyle tanışmış, orta düzey ve üzerindeki ailelere mensup oldukları yorumunu yapmak yanlış olmaz. Aşağıdaki tabloda Tosyalı memurların doğum yerleri gösterilmiştir.

Tablo 1 Tosyalı Memurların Doğum Yerleri

Memurun İsmi	Doğum Yeri
Abdurrahman Hulusi Efendi	Tosya Kazası
Abdülkadir Efendi	Tosya Kazasına bağlı Evrencik Köyü
Ağatankilos Efendi	Tosya Kazası
Ahmet Efendi	Tosya Kazası
Ahmet Faik Efendi	Tosya Kazası
Ahmet Hulusi Efendi	Tosya Kazası
Hacı Hüseyin Hüsnü Efendi	Tosya Kazası
Hacı İdris Efendi	Tosya Kazası
Hafız Mehmet Efendi	Tosya Kazasına bağlı Kargı Nahiyesi
Hafız Mehmet Efendi	Tosya Kazasına bağlı Kargı Nahiyesi
Hafız Mehmet Tefvik Efendi	Tosya Kazası
Hafız Mustafa Efendi	Tosya Kazası
Hafız Yakup Şükrü Efendi	Tosya Kazası
Halil Hulusi Efendi	Tosya Kazası
Hasan Efendi	Tosya Kazası
Hasan Sabri Efendi	Tosya Kazası
Hasan Tahsin Efendi	Tosya Kazasına bağlı Saraycık Köyü
İsmail Hakkı Efendi	Tosya Kazası
Kosti Efendi	Tosya Kazası
Kosti Efendi	Tosya Kazası
Kosti Efendi	Tosya Kazası
Mehmet Asım Efendi	Yozgat Sancağı
Mehmet Behçet Bey	Tosya Kazası
Mehmet Emin Efendi	Tosya Kazası
Mehmet Haşim Efendi	Tosya Kazası
Mehmet Refik Efendi	Tosya Kazası
Mehmet Rifat Efendi	Tosya Kazası
Mehmet Şakir Efendi	Tosya Kazası
Mehmet Şükrü Efendi	Tosya Kazası
Muharrem Necmettin Efendi	Tosya Kazası
Mustafa Efendi	Tosya Kazası
Mustafa Asım Efendi	Tosya Kazası
Mustafa Asım Efendi	Tosya Kazası
Mustafa Lütfi Efendi	Tosya Kazası
Osman Ağa	Tosya Kazası
Osman Hilmi Efendi	Tosya Kazası
Osman Nuri Efendi	Tosya Kazası
Ömer Hilmi Efendi	Tosya Kazasına bağlı Ekzan/Egzan? Köyü
Sadık Hilmi Efendi	Tosya Kazası
Salih Efendi	Tosya Kazası
Yuvanni Efendi	Tosya Kazası

3.2 Doğum Tarihleri

İncelemeye tabi tutulan Tosyalı memurların doğum tarihleri terceme-i hal varakalarında Hicri yıl olarak verilmiştir. Bununla birlikte bir kısım memurun doğum tarihi ise gün, ay, yıl olarak daha detaylı bir biçimde verilmiştir. Örneğin Ahmet Hulusi Efendi'nin doğum tarihi 13 Mart 1860, Mehmet Emin Efendi'nin doğum tarihi 11 Temmuz 1868, Mustafa Asım Efendi'nin 17 Eylül 1860 ve Yuvanni Efendi'nin doğum tarihleri 29 Ocak 1864 olarak gün, ay ve yıl olarak verilmiştir.

Tosyalı memurların doğum tarihleri Hicri 1236 (1820-1821) yılından Hicri 1307 (1891-1892) yılları arasında geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Bu duruma göre Hasan Tahsin Hicri 1236 (1820-1821) ve Abdurrahman Hulusi Efendiler Hicri 1250 (1834-1835) yılında Tanzimat öncesi dönemde doğmuşlardır.

Mustafa Efendi Hicri 1254 (1838-1839) ve Hafız Yakup Şükrü Efendi Hicri 1263 (1846-1847) Tanzimat Dönemi'nde doğmuştur.

Halil Hulusi Efendi Hicri 1276 (1859-1860), Hacı Hüseyin Hüsnü Efendi Hicri 1276 (1859-1860), Hasan Efendi Hicri 1277 (1860-1861), Mustafa Asım Efendi Hicri 1278 (1860-1861), Hafız Mehmet Efendi Hicri 1277 (1860-1861), Mustafa Asım Efendi Hicri 1278 (1861-1862), Osman Ağa Hicri 1278 (1861-1862), Mustafa Asım Efendi Hicri 1278 (1861-1862), Kosti Simon Efendi Hicri 1281 (1864-1865), Yuvani Efendi Hicri 1281 (1864-1865), Kosti Efendi Hicri 1281 (1864-1865), Kosti Efendi Hicri 1282 (1865-1866), Mehmet Refik Efendi Hicri 1283 (1866-1867), Mehmet Rıfat Efendi Hicri 1285 (1868-1869), Mehmet Emin Efendi Hicri 1285 (1868-1869), İsmail Hakkı Efendi Hicri 1287 (1870-1871), Osman Hilmi Efendi Hicri 1288 (1871-1872), Osman Nuri Efendi Hicri 1289 (1872-1873), Muharrem Necmettin Efendi Hicri 1290 (1873-1874) ve Mehmet Asım Efendi Hicri 1291 (1874-1875) yılında Islahat Dönemi'ne tesadüf eden devrede doğmuşlardır.

Diğer yandan Ömer Hilmi Efendi Hicri 1292 (1875-1876), Hasan Sabri Efendi Hicri 1292 (1875-1876), Mehmet Behçet Efendi Hicri 1293 (1876-1877), Mehmet Şakir Efendi Hicri 1293 (1876-1877), Hafız Mustafa Efendi Hicri 1295 (1878), Hafız Mehmet Tevfik Efendi Hicri 1295 (1878), Mustafa Lütfi Efendi Hicri 1295 (1878), Hacı İdris Efendi Hicri 1295 (1878), Ahmet Hulusi Efendi Hicri 1296 (1878-1879), Hafız Mehmet Efendi Hicri 1296 (1878-1879), Sadık Hilmi Efendi Hicri 1297 (1879-

1880), Mehmet Şükrü Efendi Hicri 1299 (1881-1882), Salih Efendi Hicri 1300 (1882-1883), Ahmet Efendi Hicri 1302 (1884-1885), Mehmet Haşım Efendi Hicri 1306 (1888-1889), Ahmet Faik Efendi Hicri 1307 (1889-1890) ve Abdülkadir Efendiler Hicri 1307 (1889-1890) yılında yani I. Meşrutiyet Dönemi'ne tesadüf eden yıllarda doğmuşlardır.

Yukarıda verilen bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla ve ele alınan dönem itibarıyla Tosyalı memurların Tanzimat ile başlayan modernleşme döneminde doğdukları, bu devrede çocukluk ve gençlik yıllarını geçirdikleri ve modern eğitim kurumlarında eğitim aldıklarını söylemek mümkündür.

Tablo 2 Tosyalı Memurların Doğum Tarihlerine Göre Sıralaması

Sıra Numarası	Memurun Adı	Doğum Yılı/Hicri
1	Hasan Tahsin Efendi	1236
2	Abdurrahman Hulusi Efendi	1250
3	Mustafa Efendi	1254
4	Hafız Yakup Şükrü Efendi	1263
5	Halil Hulusi Efendi	1276
6	Hacı Hüseyin Hüsnü Efendi	1276
7	Hasan Efendi	1277
8	Hafız Mehmet Efendi	1277
9	Mustafa Asım Efendi	1277
10	Mustafa Asım Efendi	1278
11	Osman Ağa	1278
12	Kosti Efendi	1281
13	Yuvani Efendi	1281
14	Kosti Simon Efendi	1281
15	Kosti Efendi	1282
16	Mehmet Refik Efendi	1283
17	Mehmet Rıfat Efendi	1285
18	Mehmet Emin Efendi	1285
19	İsmail Hakkı Efendi	1287
20	Osman Hilmi Efendi	1288
21	Osman Nuri Efendi	1289
22	Muharrem Necmettin	1290
23	Mehmet Asım Efendi	1291
24	Ömer Hilmi Efendi	1292
25	Hasan Sabri Efendi	1292
26	Mehmet Behçet Efendi	1293
27	Mehmet Şakir Efendi	1293
28	Hafız Mustafa Efendi	1295
29	Hafız Mehmet Tevfik Efendi	1295
30	Mustafa Lütü Efendi	1295
31	Hacı İdris Efendi	1295
32	Ahmet Hulusi Efendi	1296
33	Hafız Mehmet Efendi	1296
34	Sadık Hilmi Efendi	1297
35	Mehmet Şükrü Efendi	1299

36	Salih Efendi	1300
37	Ahmet Efendi	1302
38	Mehmet Haşim Efendi	1303
39	Ağatankilos Efendi	1306
40	Ahmet Faik Efendi	1307
41	Abdülkadir Efendi	1307

3.3 İsim, Unvan, Sıfat ve Aile Lâkapları

İncelemeye tabi tutulan 41 Tosyalı memurun isimleri incelendiğinde isminde Hasan geçenlerin sayısı 3, isminde Mustafa geçenlerin sayısı 5, isminde Mehmet geçenlerin sayısı 11, isminde Ahmet geçenlerin sayısı 3, isminde Osman geçenlerin sayısı 3, Kosti 3, Yuvani 1, Agatankilos 1, Abdurrahman 1, Abdülkadir 1, Yakup Şükrü 1, Hüseyin Hüsnü 1, Muharrem 1, Ömer Hilmi 1, Sadık 1, Salih 1 olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan ailelerin çocuklarına isim koymadaki tercihleri üzerine bir yorumlama yapmak zor görünmektedir. İsimler arasında 11 memurun isminin Mehmet olması dikkat çekicidir. Genelde isimlerin İslâmî değer yargılarına uygun olarak tercih edildiği göze çarpmaktadır.

Terceme-i hal varakalarına bakıldığında isim sonlarında “*Efendi*” unvanı dikkat çekmektedir. Memurlardan sadece birinde “*Ağa*” unvanı kullanılmıştır. Bu memur Osman Ağa’dır. Osman Ağa’nın babası Akmanoğulları’ndan Mehmet Sait Ağa¹²⁷ olup, kendisi de “*Ağa*” unvanı kullanmaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla Akmanoğulları Tosya’da tanınmış bir aile olup, aile fertleri bu unvanı kullanmaktadır.

“*Hacı*” unvanına yer verilen tek memur ise Hacı İdris Efendi’dır.¹²⁸ Beş memur için ise “*Hafız*” unvanı kullanılmıştır. Bunlar Hafız Mehmet Efendi,¹²⁹ Hafız Mehmet Tevfik Efendi,¹³⁰ Hafız Mehmet Efendi,¹³¹ Hafız Mustafa Efendi¹³² ve Hafız Yakup Şükrü Efendi’dır.¹³³ Adı geçen memurların terceme-i hal varakaları incelendiğinde kendilerinin Kur’an-ı hıfzettikleri ve hafız oldukları görülmektedir.

¹²⁷ BOA, DH.SAİD.d.186/73.

¹²⁸ BOA, DH.SAİD.d.196/129.

¹²⁹ BOA, DH.SAİD.d.187/96.

¹³⁰ BOA, DH.SAİD.d.77/119.

¹³¹ BOA, DH.SAİD.d.201/791.

¹³² BOA, DH.SAİD.d.184/182.

¹³³ BOA, DH.SAİD.d.152/271.

Üç memurun ise lâkabı vardır ve tercüme-i hal varaklarında bu lâkaplar ile tanındıkları belirtilmiştir. Bunlar Halifezâde Ahmet Faik Efendi,¹³⁴ Bardakzâde Mehmet Behçet Efendi¹³⁵ ve Ateş Ağazâde Mehmet Rıfat Efendi'dir.¹³⁶ Bu lâkaplar adı geçen memurların aile lâkapları olmayıp, kendilerine münhasırdır.

Diğer taraftan memurlar hakkında terceme-i hal varakalarında bilgi verilirken, bazı memurların baba meslekleri ya da aile lâkaplarına da yer verilmiştir. İlgili memurun baba mesleği ile tanımlandığı örnekler arasında yer alan Hasan Tahsin Efendi bunlardan biridir. Hasan Tahsin Efendi, İmamoğlu Tosyalı Ahmed Efendi'nin oğludur.¹³⁷ Yine Hasan Efendi, Kasapzâde Hasan Efendi'nin;¹³⁸ Hafız Mehmet Efendi, Mabeyn-i Hümâyün Bekçilerinden Küçük Mehmet Ağa'nın;¹³⁹ Kosti Efendi, Tosya Kazası Meclis-i İdare Azasından Hacı Yorgioğlu Simon Efendi'nin;¹⁴⁰ Mehmet Emin Efendi, Tosya Müderrislerinden İmamoğlu Hasan Efendi'nin;¹⁴¹ İsmail Hakkı Efendi, Pabuçcu Esnafından Mustafa Ağa'nın;¹⁴² Osman Hilmi Efendi, Zürradan Hamza Ağa'nın;¹⁴³ Osman Nuri Efendi, Asker-i Şahane-i Redif Mülazimleri'nden Mehmet Tevfik Efendi'nin;¹⁴⁴ Mehmet Asım Efendi, Tosya Telgraf ve Posta Memurları'ndan Hacı Abdülvahhap Efendi'nin;¹⁴⁵ Mehmet Behçet Efendi, Hamidiye Kazası Orman Muhafaza Memuru Ömer Fedai Efendi'nin;¹⁴⁶ Hafız Mustafa Efendi, Matbah-ı Amire Aşçılarından Yanıkoğlu Mehmet Ağa'nın;¹⁴⁷ Mustafa Lütfi Efendi, Esnaftan Ali Efendi'nin;¹⁴⁸ Sadık Hilmi Efendi, İnebolu Redif Taburu Tüfekçibaşısı Yüzbaşı Mustafa Efendi'nin;¹⁴⁹ Mehmet Haşim Efendi, Tosya Şer'îye Mahkemesi Kâtibi Ahmet Efendi'nin;¹⁵⁰ Agatankilos Efendi, Muallim ve Aşı Memuru Yorgaki

¹³⁴ BOA, DH.SAİD.d.192/108.

¹³⁵ BOA, DH.SAİD.d.108/185.

¹³⁶ BOA, DH.SAİD.d.77/325.

¹³⁷ BOA, DH.SAİD.d. 93/377.

¹³⁸ BOA, DH.SAİD.d. 26/221.

¹³⁹ BOA, DH.SAİD.d.201/791

¹⁴⁰ BOA, DH.SAİD.d.81/331.

¹⁴¹ BOA, DH.SAİD.d.129/429.

¹⁴² BOA, DH.SAİD.d.142/63.

¹⁴³ BOA, DH.SAİD.d.62/449.

¹⁴⁴ BOA, DH.SAİD.d.120/157.

¹⁴⁵ BOA, DH.SAİD.d.96/123

¹⁴⁶ BOA, DH.SAİD.d.108/185.

¹⁴⁷ BOA, DH.SAİD.d.184/182.

¹⁴⁸ BOA, DH.SAİD.d.137/213.

¹⁴⁹ BOA, DH.SAİD.d.187/103.

¹⁵⁰ BOA, DH.SAİD.d.159/71.

Papadolos Efendi'nin;¹⁵¹ Abdülkadir Efendi, Matbah-ı Hassa-i Mülûkâne Balıkcıbaşı Mazlûmoğlu Mehmet Tevfik Efendi'nin¹⁵² oğludur.

Yukarıda verilen bilgilerden 18 memurun babasının devletin belirli kurumlarında görev yapan veya emekli olmuş kişilerden olduğu görülmektedir. Memurların baba meslekleri incelendiğinde imam, kasap, zürra, muallim ve müderris, mahkeme kâtibi, meclis-i idare azası, orman muhafaza memuru, ordu mensubu, hatta sarayda görev yapanlara dahi tesadüf edilmektedir. Buradan memurluk mesleğinin memur ailelerinde ağırlıklı olarak tercih edilen meslekler arasında bulunduğunu söylemek mümkündür.

Aile lâkapları ile tanıtılan memurlar arasında ise İmamoğlu Tosyalı Ahmed Efendi'nin oğlu Hasan Tahsin Efendi;¹⁵³ Bayraktarzâde Ömer Efendi'nin oğlu Abdurrahman Hulusi Efendi;¹⁵⁴ Hacı Fatihzâde Hacı Mehmet Efendi'nin oğlu Hacı Hüseyin Hüsnü Efendi;¹⁵⁵ Kasapzâde Hasan Efendi'nin oğlu Hasan Efendi;¹⁵⁶ Akhanoğulları'ndan Mehmet Sait Ağa'nın oğlu Osman Ağa;¹⁵⁷ Çerkezoğlu İsmail Efendi'nin oğlu Hafız Mehmet Tevfik Efendi;¹⁵⁸ Yusuf Beyoğlu Hüseyin Ağa'nın oğlu Hacı İdris Efendi;¹⁵⁹ Kara Ahmetoğlu İsmail Hakkı Efendi'nin oğlu Mehmet Şükrü Efendi;¹⁶⁰ Hasanoğlu Şakir Ağa'nın oğlu Ahmet Efendi¹⁶¹ bulunmaktadır. Günümüzde bu aile lâkapları ile ilgili herhangi bir bilgiye tesadüf olunmamakla birlikte bahse konu dönemde Tosya'da Bayraktarzâdeler, Fatihzâdeler, Kasapzâdeler, Ağacızkâdeler, Akhanoğulları, Çerkezoğulları, Beyoğulları ve Kara Ahmetoğulları gibi ailelerin varlığından söz edilebilir.

Tablo 3Tosyalı Memurların Unvan, Sıfat, Aile Lâkapları ve Baba Meslekleri

Sıra Numarası	Memurun Adı	Baba Adı, Mesleği ve Aile Lâkapları
1	Hasan Tahsin Efendi	İmamoğlu Tosyalı Ahmed Efendi
2	Abdurrahman Hulusi Efendi	Bayraktarzâde Ömer Efendi
3	Mustafa Efendi	Hasan Ağa
4	Hafız Yakup Şükrü Efendi	Hüseyin Ağa
5	Halil Hulusi Efendi	Hacı Mehmet Efendi
6	Hacı Hüseyin Hüsnü Efendi	Hacı Fatihzâde Hacı Mehmet Efendi

¹⁵¹ BOA, DH.SAİD.d.184/123.

¹⁵² BOA, DH.SAİD.d.159/91.

¹⁵³ BOA, DH.SAİD.d. 93/377.

¹⁵⁴ BOA, DH.SAİD.d.55/491.

¹⁵⁵ BOA, DH.SAİD.d.42/31.

¹⁵⁶ BOA, DH.SAİD.d.26/221.

¹⁵⁷ BOA, DH.SAİD.d.186/73.

¹⁵⁸ BOA, DH.SAİD.d.77/119.

¹⁵⁹ BOA, DH.SAİD.d.196/129.

¹⁶⁰ BOA, DH.SAİD.d.194/311.

¹⁶¹ BOA, DH.SAİD.d.182/210.

7	Hasan Efendi	Kasapzâde Hasan Efendi
8	Hafız Mehmet Efendi	Mabeyn-i Hümâyün Bekçilerinden Küçük MehmetAğa
9	Mustafa Asım Efendi	Tosyalı Hüseyin Mansuri Efendi
10	Mustafa Asım Efendi	Mehmet Ağa
11	Osman Ağa	Akhanoğullarından Mehmet Sait Ağa
12	Kosti Efendi	Tosya Kazası Meclis-i İdare Azasından Hacı Yorgioğlu Simon Efendi
13	Yuvani Efendi	İlyâ Efendi
14	Kosti Simon Efendi	Tosya Kazası Mahkeme ve Meclis-i İdare Azası Simon Efendi
15	Kosti Efendi	Tosya Kazası Mahkeme ve Meclis-i İdare Azası Simon Efendi
16	Mehmet Refik Efendi	Tosyalı Osman Ağa
17	Mehmet Rıfat Efendi	Hacı İsmail Efendi
18	Mehmet Emin Efendi	Tosya Müderrirlerinden İmamoğlu Hasan Efendi
19	İsmail Hakkı Efendi	Pabuçcu Esnafından Mustafa Ağa
20	Osman Hilmi Efendi	Zürradan Hamza Ağa
21	Osman Nuri Efendi	Asker-i Şahane Redif Mülazimlerinden Mehmet Tevfik Efendi
22	Muharrem Necmettin Efendi	Tosyalı Hacı Mustafa Efendi
23	Mehmet Asım Efendi	Tosya, Telgraf ve Posta Memurlarından Hacı Abdülvahhap Efendi
24	Ömer Hilmi Efendi	Hamza Ağa
25	Hasan Sabri Efendi	İbtidai Mektep Muallimlerinden Emin Efendi
26	Mehmet Behçet Efendi	Hamidiye Kazası Orman Muhafaza Memuru Ömer Fedai Efendi
27	Mehmet Şakir Efendi	Tosyalı Ağacızkâde İbrahim Ağa
28	Hafız Mustafa Efendi	Matbah-ı Amire Aşçılarından Yanıkoğlu Mehmet Ağa
29	Hafız Mehmet Tevfik Efendi	Çerkesoğlu İsmail Efendi
30	Mustafa Lütfi Efendi	Esnaftan Ali Efendi
31	Hacı İdris Efendi	Yusuf Beyoğlu Hüseyin Ağa
32	Ahmet Hulusi Efendi	İsmail Ağa
33	Hafız Mehmet Efendi	Akhasanoğlu Hafız Yakup Efendi
34	Sadık Hilmi Efendi	İnebolu Redif Taburu Tüfekçibaşısı Yüzbaşı Mustafa Efendi
35	Mehmet Şükrü Efendi	Kara Ahmetoğlu İsmail Hakkı Efendi
36	Salih Efendi	Said Ağa
37	Ahmet Efendi	Hasanoğlu Şakir Ağa
38	Mehmet Haşim Efendi	Tosya Şer'îye Mahkemesi Kâtibi Ahmet Efendi
39	Ağatankilos Efendi	Muallim ve Aşı Memuru Yorgaki Papadolos Efendi
40	Ahmet Faik Efendi	Hacı Mehmet Efendi
41	Abdülkadir Efendi	Matbah-ı Hassa-i Mülûkâne Balıkçıbaşısı Mazlûmoğlu Mehmet Tevfik Efendi

3.4 Eğitim Durumları

Osmanlılarda ilköğretim seviyesindeki okullara genel olarak “*sıbyan mektebi*” veya “*mahalle mektebi*” denilmekteydi. Bu mektepler başta hükümdarlar olmak üzere devlet ileri gelenleri ve hayır sahibi vatandaşlar tarafından yaptırılmış; her türlü ihtiyaç ve giderleri bu mektepler için kurulmuş olan vakıflarca ya da velilerce karşılanmıştır.

Sıbyan mektepleri genel olarak cami ve mescitlere bitişik olur ya da onlara yakın yerlerde kurulurdu.¹⁶²

Kastamonu Vilâyet Salnâmeleri'nden anlaşıldığına göre Tosya kazasında 1869'da 45 İslâm Sıbyan Mektebi, 1 Gayr-i Müslim Sıbyan Mektebi bulunmaktaydı.¹⁶³ 1874'te İslâm Sıbyan Mektepleri'nin sayısı 78'e,¹⁶⁴ 1882'de ise 80'e yükselmişti.¹⁶⁵ Geleneksel yöntemlerle eğitim-öğretim yapan Sıbyan Mektepleri'nden istenilen verimin alınamaması üzerine, bu mekteplerin yeni usulde eğitim yapan mekteplere dönüştürülmesi kararlaştırılmıştır.¹⁶⁶ Daha sonra yavaş yavaş Sıbyan Mektepleri'nin yerini İbtidâi Mektepler almaya başlamıştır.¹⁶⁷

1889-1903 yılları arasında Tosya kazasında bulunan İbtidâi Mekteplere dair bilgiler Kastamonu Vilâyet Salnâmeleri'nden öğrenilebilmektedir. Buna göre Tosya'da İbn-i Selim, Çatma, Pınarbaşı, Hoca İmad, Şehre Küstü ve İlyas Bey Mahallelerinde birer Erkek İbtidâi Mektebi; Hoca İmad, İbn-i Selim ve Hoca Fakih Mahallelerinde ise birer İnas İbtidâi Mektebi bulunmaktaydı.¹⁶⁸

Rüşdiye Mektepleri ise Sıbyan Mektepleri'nin tamamlayıcısı olarak açılmış¹⁶⁹ ve bu okullardan mezun olan kişilerin çeşitli devlet kademelerinde memurluk yapmalarının sağlanması amaçlanmıştır.¹⁷⁰ Kastamonu Vilâyet Salnâmeleri'nden elde edilen bilgilere göre Tosya'da Rüşdiye Mektebi'nin binası 1872'de tamamlanmış; bununla birlikte mektep, 1874 tarihinde faaliyete geçmiştir.¹⁷¹

Memurların Terceme-i hal varakaları incelendiğinde memurların Tosya'nın hangi mahalle Sıbyan ya da İbtidâi Mektebi'nden mezun olduklarına dair detaylı bilgiye yer

¹⁶² Ercan Çelebi, "Kastamonu Vilâyet Salnâmelerine Göre: Tosya'da Eğitim", *Tarih ve Gelecek*, C. 3, S. 1, 2017, s. 62-63.

¹⁶³ *KVS*, Defa 1, s. 102.

¹⁶⁴ *KVS*, Def'a 6, Kastamonu Vilâyet Matbaası, 1291 (1874), s. 159.

¹⁶⁵ *KVS*, Def'a 14, Kastamonu Vilâyet Matbaası, 1299 (1882), s. 114.

¹⁶⁶ Bayram Kodaman, Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s. 66-67; Çelebi, "Kastamonu Vilâyet Salnâmelerine Göre: Tosya'da Eğitim", s. 66.

¹⁶⁷ Ertan Gökmen, "Aydın Vilâyetinde Sıbyan Mekteplerinin İbtidâi Mekteplere Dönüştürülmesi", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, C. 20, S. 20, s. 149-173; Çelebi, "Kastamonu Vilâyet Salnâmelerine Göre: Tosya'da Eğitim", s. 66.

¹⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. *KVS*, Defa 20, Kastamonu Vilâyet Matbaası, 1317(1889), s. 176; *KVS*, Defa 21, s. 194.

¹⁶⁹ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem Akademi, Ankara, 2008, 164.

¹⁷⁰ Kodaman, *a.g.e.*, s. 91; Çelebi, "Kastamonu Vilâyet Salnâmelerine Göre: Tosya'da Eğitim", s. 69.

¹⁷¹ Ercan Çelebi, "Tosya Rüşdiye Mektebi", *Bilim İnsanı Dr. Mustafa Eski'ye Armağan Eğitime Adanmış Bir Ömür*, Ed. Hüseyin Yolcu-Sibel Haçat, Ankara, 2020, s. 60-61.

verilmediği, sadece ilgili memurun Sıbyan ya da İbtidaî Mektep mezunu olduğu bilgisinin verilmesiyle yetinildiği görülmektedir.

Memurlar arasında okuryazar olmayan ya da herhangi bir mektepte eğitim görmeyen memurlara da ayrıca tesadüf edilmiştir. Örneğin Akhanoğullarından Mehmet Said Ağanın oğlu Osman Ağa'nın terceme-i hal varakasinda okuryazar olmadığı belirtilmiştir.¹⁷²

Abdullah Hulusi Efendi'nin dinî ilimler ile ayrıca Sarf, Nahiv, Arapça ve Farsça tahsil ettiği, ayrıca Türkçe okuryazar olduğu, Arapça ve Farsça'ya aşina olduğu terceme-i hal varakasinda belirtilmekle birlikte, mektep bilgilerine yer verilmemiştir.¹⁷³ Yine Hafız Yakup Şükrü Efendi'ni Kuran'ı Kerim'i hatmetmiş; aynı zamanda Sarf, Nahiv ve Arapça tahsil etmiş olduğu belirtilmişse de, mektep bilgilerine terceme-i hal varakasinda rastlanılmamıştır.¹⁷⁴ Hacı İdris Efendi'nin rüşdiye derecesinde eğitim gördüğü belirtiliyorsa da yine mektep bilgilerinden bahsedilmemiştir.¹⁷⁵

Sıbyan Mektepleri İbtidaî Mekteplere dönüşünceye ve Tosya'da Rüşdiye Mektebi açılincaya kadar Tosyalı memurların ilk temel eğitimlerini Sıbyan Mektepleri'nde aldıkları söylenebilir. Hasan Tahsin Efendi¹⁷⁶ ve Mustafa Efendi¹⁷⁷ sadece Sıbyan Mektebi mezunu görülmektedir. Daha sonra İbtidaî Mektepler'in açılmasıyla birlikte memurlar temel eğitimlerini İbtidaî Mektepler'de almaya başlamıştır. Hafız Mehmet Efendi,¹⁷⁸ Hafız Mustafa Efendi¹⁷⁹ ise sadece İbtidaî Mektep mezunudur. Buradan hareketle Tosya'da Rüşdiye Mektep açılincaya kadar memur olarak atanan kişilerin Sıbyan ya da İbtidaî Mektep mezunu oldukları söylenebilir.

Tosya Rüşdiye Mektebi'nin açılmasından sonra memurların pek çoğu rüşdiye eğitimlerini Tosya Rüşdiye Mektebi'nde tamamlamışlardır. Terceme-i hal varakalarında Ahmet Efendi¹⁸⁰ ile Mustafa Lütü Efendi'nin¹⁸¹ Rüşdiye Mektebi mezunu oldukları bilgisine yer verilirken, Sıbyan ya da İbtidaî Mektep bilgileri göz

¹⁷² BOA, DH.SAİD.d.186/73.

¹⁷³ BOA, DH.SAİD.d.55/491.

¹⁷⁴ BOA, DH.SAİD.d.152/271.

¹⁷⁵ BOA, DH.SAİD.d.196/129.

¹⁷⁶ BOA, DH.SAİD.d. 93/377.

¹⁷⁷ BOA, DH.SAİD.d.20/269.

¹⁷⁸ BOA, DH.SAİD.d.187/96.

¹⁷⁹ BOA, DH.SAİD.d.184/182.

¹⁸⁰ BOA, DH.SAİD.d.182/210.

¹⁸¹ BOA, DH.SAİD.d.137/213.

ardı edilmiştir. Gerçekte bir kişinin Rüşdiye Mektebi'ne kaydının yaptırılabilmesi için en azından bir Sıbyan ya da İbtidaî Mektep mezunu olması gerekmektedir.

Bir Sıbyan Mektebi ile Rüşdiye Mektebini bitirenler arasında ise Hacı Hüseyin Hüsnü Efendi,¹⁸² Mehmet Refik Efendi,¹⁸³ Osman Nuri Efendi,¹⁸⁴ Muharrem Necmettin Efendi,¹⁸⁵ Mehmet Asım Efendi,¹⁸⁶ Hafız Mehmet Tevfik Efendi,¹⁸⁷ Ahmet Hulusi Efendi¹⁸⁸ ve Salih Efendi¹⁸⁹ yer almaktadır. Bir İbtidaî Mektep ile Rüşdiye Mektebi bitirenler arasında ise Mehmet Haşim Efendi,¹⁹⁰ Mehmet Şükrü Efendi,¹⁹¹ Mehmet Behçet Efendi,¹⁹² Mehmet Rıfat Efendi¹⁹³ ve Yuvani Efendi¹⁹⁴ bulunmaktadır.

Rüşdiye eğitimini Tosya kazası dışında tamamlayanlar arasında ise Beylerbeyi Rüşdiyesi mezunu Hafız Mehmet Efendi¹⁹⁵ ve Beşiktaş Hamidiye Rüşdiye mezunu Abdülkadir Efendi¹⁹⁶ vardır.

Yükseköğretimini tıp ve hukuk alanında tamamlayan memurların olduğu da yine terceme-i hal varakalarında görülmektedir. Örneğin Ahmet Faik Efendi, Kastamonu Mekteb-i İdadi-i Mülkiye'deki eğitiminin ardından Darü'lfunûn-i Osmanî Hukuk Şubesi'ni bitirmiştir.¹⁹⁷ Agatankilos Efendi, Çankırı İdadisi'ndeki eğitiminin ardından Darü'lfunun-i Osmanî Ulûm-i Tıbbiye Şubesi'nden mezun olmuştur.¹⁹⁸ Sadık Hilmi Efendi Rüşdiye Mektebi'ni bitirdikten sonra Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de tahsil görmüştür.¹⁹⁹ Kosti²⁰⁰ ve Kosti Simon Efendiler de Tosya Rüşdiye Mektebi'nden mezun olduktan sonra Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'yi bitirmişlerdir.²⁰¹

¹⁸² BOA, DH.SAİD.d.42/31.

¹⁸³ BOA, DH.SAİD.d.54/399.

¹⁸⁴ BOA, DH.SAİD.d.120/157.

¹⁸⁵ BOA, DH.SAİD.d.131/277.

¹⁸⁶ BOA, DH.SAİD.d.96/123.

¹⁸⁷ BOA, DH.SAİD.d.77/119.

¹⁸⁸ BOA, DH.SAİD.d.131/9.

¹⁸⁹ BOA, DH.SAİD.d.154/487.

¹⁹⁰ BOA, DH.SAİD.d.159/71.

¹⁹¹ BOA, DH.SAİD.d.194/311.

¹⁹² BOA, DH.SAİD.d.108/185.

¹⁹³ BOA, DH.SAİD.d.77/325.

¹⁹⁴ BOA, DH.SAİD.d.91/221.

¹⁹⁵ BOA, DH.SAİD.d.201/791.

¹⁹⁶ BOA, DH.SAİD.d.159/91.

¹⁹⁷ BOA, DH.SAİD.d.192/108.

¹⁹⁸ BOA, DH.SAİD.d.184/123.

¹⁹⁹ BOA, DH.SAİD.d.187/103.

²⁰⁰ BOA, DH.SAİD.d.81/331.

²⁰¹ BOA, DH.SAİD.d.96/123.

Sıbyan, ibtidaî ve rüşdiye mekteplerinin yanı sıra medrese eğitimi alan memurlar arasında ise Halil Hulusi Efendi,²⁰² Hasan Efendi,²⁰³ Mustafa Asım Efendi,²⁰⁴ Mehmet Emin Efendi,²⁰⁵ İsmail Hakkı Efendi,²⁰⁶ Mehmet Şakir Efendi²⁰⁷ ve Abdülkadir Efendi²⁰⁸ yer almaktadır.

Aşağıdaki tabloda Tosyalı memurların eğitim gördükleri mektepler ve türleri gösterilmiştir.

Tablo 4 Tosyalı Memurların Eğitim Gördükleri Mektepler ve Türleri

Sıra Numarası	Memurun Adı	Mezun Olduğu Mektep
1	Hasan Tahsin Efendi	Sıbyan Mektebi, Ayasofya Camii
2	Abdurrahman Hulusi Efendi	Mektep Bilgisi Bulunmuyor
3	Mustafa Efendi	Sıbyan Mektebi
4	Hafız Yakup Şükrü Efendi	Mektep Bilgisi Bulunmuyor
5	Halil Hulusi Efendi	Sıbyan Mektebi, Tosya Rüştiye Mektebi, Medrese
6	Hacı Hüseyin Hüsnü Efendi	Sıbyan Mektebi, Tosya Rüştiye Mektebi
7	Hasan Efendi	Sıbyan Mektebi, Tosya Rüştiye Mektebi, Darü'lmuallimin Rüşdiyesi, İstanbul Musallı Medresesi
8	Hafız Mehmet Efendi	Beylerbeyi Rüşdiyesi
9	Mustafa Asım Efendi	Sıbyan Mektebi, Tosya Rüşdiye Mektebi, Medrese
10	Mustafa Asım Efendi	Sıbyan Mektebi, Tosya Rüşdiye Mektebi, Medrese
11	Osman Ağa	Okuyazar Değil
12	Kosti Efendi	Tosya Rum Mektebi, Tosya Rüşdiye Mektebi, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye
13	Yuvani Efendi	İbtidaî Mektep, Tosya Rüşdiye Mektebi
14	Kosti Simon Efendi	Tosya Rüşdiye Mektebi, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane
15	Kosti Efendi	Tosya Rüşdiye Mektebi, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane
16	Mehmet Refik Efendi	Sıbyan Mektebi, Tosya Rüşdiye Mektebi
17	Mehmet Rıfat Efendi	İbtidaî Mektep, Tosya Rüşdiye Mektebi
18	Mehmet Emin Efendi	Sıbyan Mektebi, Üsküdar Medresesi
19	İsmail Hakkı Efendi	İbtidaî Mektep, Bursa Hamidiye Medresesi
20	Osman Hilmi Efendi	Sıbyan Mektebi, Darü'sşafaka
21	Osman Nuri Efendi	Sıbyan Mektebi, Tosya Rüşdiye Mektebi
22	Muharrem Necmettin Efendi	Sıbyan Mektebi, Tosya Rüşdiye Mektebi
23	Mehmet Asım Efendi	Sıbyan Mektebi, Tosya Rüştiye Mektebi
24	Ömer Hilmi Efendi	Sıbyan Mektebi, Darü'sşafaka
25	Hasan Sabri Efendi	Sıbyan Mektebi, Darü'sşafaka
26	Mehmet Behçet Efendi	İbtidaî Mektep, Tosya Rüşdiye Mektebi
27	Mehmet Şakir Efendi	İbtidaî Mektep, Tosya Rüşdiye Mektebi, Tosya Abdürrezzak Medresesi
28	Hafız Mustafa Efendi	İbtidaî Mektep
29	Hafız Mehmet Tevfik Efendi	Sıbyan Mektebi, Tosya Rüştiye Mektebi
30	Mustafa Lütfi Efendi	Tosya Rüşdiye Mektebi

²⁰² BOA, DH.SAİD.d.68/137.

²⁰³ BOA, DH.SAİD.d.26/221.

²⁰⁴ BOA, DH.SAİD.d.32/125.

²⁰⁵ BOA, DH.SAİD.d.129/429.

²⁰⁶ BOA, DH.SAİD.d.142/63.

²⁰⁷ BOA, DH.SAİD.d.124/145.

²⁰⁸ BOA, DH.SAİD.d.159.91.

31	Hacı İdris Efendi	Mektep Bilgisi Bulunmuyor
32	Ahmet Hulusi Efendi	Sıbyan Mektebi, Tosya Rüşdiye Mektebi
33	Hafız Mehmet Efendi	İbtidâî Mektep
34	Sadık Hilmi Efendi	İbtidâî Mektep, Rüşdiye Mektebi, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye
35	Mehmet Şükrü Efendi	İbtidâî Mektep, Tosya Rüşdiye Mektebi
36	Salih Efendi	Sıbyan Mektebi, Tosya Rüşdiye Mektebi
37	Ahmet Efendi	Tosya Rüşdiye Mektebi
38	Mehmet Haşim Efendi	İbtidâî Mektep, Tosya Rüşdiye Mektebi
39	Ağatankilos Efendi	Çankırı İdadisi, Darü'lfunun-İ Osmanî Ulûm-i Tıbbiye Şubesi
40	Ahmet Faik Efendi	Tosya Rüşdiye Mektebi, Kastamonu Mekteb-i İdadi-i Mülkiye, Darü'lfunun-i Osmanî Hukuk Şubesi
41	Abdülkadir Efendi	İbtidâî Mektep, Beşiktaş Hamidiye Rüşdiye Mektebi, Beşiktaş Sinan Paşa Medresesi

3.5 Lisan Bilgileri

41 Tosyalı memurdan Osman Ağa'nın Türkçe okuryazar olmadığı daha önce belirtilmişti. Geri kalan 40 memur Türkçe okuryazardır. Medresede eğitim görenlerin Arapça ve Farsça bildikleri; Rüşdiye, İdadî ve Hukuk ile Tıp düzeyinde eğitim alanların ise aynı zamanda Fransızca bildikleri görülmektedir. Bir kısım Müslüman memurların ise Türkçe'nin yanı sıra Rumca ve Ermenice bildiklerine de şahit olunmaktadır.

Hasan Tahsin,²⁰⁹ Hafız Yakup Şükrü,²¹⁰ Hacı Hüseyin Hüsnü,²¹¹ Hasan,²¹² Mustafa Asım²¹³ ve Abdülkadir²¹⁴ Efendiler Türkçe okuryazar olduğu gibi aynı zamanda Arapça bilmektedir.

Abdurrahman Hulusi,²¹⁵ Halil Hulusi,²¹⁶ Mustafa Asım,²¹⁷ Mehmet Refik²¹⁸ ve Mehmet Rıfat²¹⁹ Efendiler Türkçe okuryazar olduğu gibi aynı zamanda Arapça ve Farsça bilmektedir.

²⁰⁹ BOA, DH.SAİD.d. 93/377.

²¹⁰ BOA, DH.SAİD.d.152/271.

²¹¹ BOA, DH.SAİD.d.42/31.

²¹² BOA, DH.SAİD.d.26/221.

²¹³ BOA, DH.SAİD.d.32/125.

²¹⁴ BOA, DH.SAİD.d.159/91.

²¹⁵ BOA, DH.SAİD.d.55/491.

²¹⁶ BOA, DH.SAİD.d.68/137.

²¹⁷ BOA, DH.SAİD.d.36/415.

²¹⁸ BOA, DH.SAİD.d.54/399.

²¹⁹ BOA, DH.SAİD.d.77/325.

Tosya kazası doğumlu Rum memurlardan Kosti Simon,²²⁰ Kosti,²²¹ Yuvani,²²² Kosti²²³ ve Agatankilos Efendi²²⁴ ise Türkçe, Fransızca, Rumca okuryazardır. Müslüman memurlardan Ahmet Faik Efendi Ermenice ve Fransızca;²²⁵ Mehmet Şakir Efendi Fransızca ve Rumca;²²⁶ Ömer Hilmi Efendi,²²⁷ Sadık Hilmi Efendi Fransızca²²⁸ ve Hasan Sabri²²⁹ Efendiler ise Fransızca bilmektedirler. On beş memurun ise Türkçe dışında bir dil bilmedikleri terceme-i hal varakalarından anlaşılmaktadır.

Aşağıdaki tabloda Tosyalı memurların Lisan bilgileri yer almaktadır.

Tablo 5 Tosyalı Memurların Lisan Bilgileri

Sayı Numarası	Memurun Adı	Yabancı Diller
1	Hasan Tahsin Efendi	Türkçe Okuryazar, Arapça
2	Abdurrahman Hulusi Efendi	Türkçe Okuryazar, Arapça ve Farsça
3	Hafız Mustafa Efendi	Türkçe Okuryazar
4	Hafız Yakup Şükrü Efendi	Türkçe Okuryazar, Arapça
5	Halil Hulusi Efendi	Türkçe Okuryazar, Arapça ve Farsça
6	Hacı Hüseyin Hüsnü Efendi	Türkçe Okuryazar, Arapça
7	Hasan Efendi	Türkçe Okuryazar, Arapça
8	Mustafa Asım Efendi	Türkçe Okuryazar, Arapça
9	Hafız Mehmet Efendi	Türkçe Okuryazar
10	Osman Ağa	Okuryazar Değil
11	Mustafa Asım Efendi	Türkçe Okuryazar, Arapça ve Farsça
12	Kosti Simon Efendi	Türkçe, Fransızca, Rumca Okuryazar
13	Kosti Efendi	Türkçe, Fransızca, Rumca Okuryazar
14	Kosti Efendi	Türkçe, Fransızca, Rumca Okuryazar
15	Yuvani Efendi	Türkçe Fransızca Rumca Okuryazar
16	Mehmet Refik Efendi	Türkçe Okuryazar, Arapça ve Farsça
17	Mehmet Rıfat Efendi	Türkçe Okuryazar, Arapça ve Farsça
18	Mehmet Emin Efendi	Türkçe Okuryazar
19	İsmail Hakkı Efendi	Türkçe Okuryazar
20	Osman Hilmi Efendi	Türkçe Okuryazar
21	Osman Nuri Efendi	Türkçe Okuryazar
22	Muharrem Necmettin Efendi	Türkçe Okuryazar
23	Mehmet Asım Efendi	Türkçe Okuryazar
24	Ömer Hilmi Efendi	Türkçe ve Fransızca okuryazar
25	Hasan Sabri Efendi	Türkçe ve Fransızca okuryazar
26	Hafız Mehmet Efendi	Türkçe Okuryazar
27	Mehmet Behçet Efendi	-
28	Mehmet Şakir Efendi	Türkçe okuryazar; Arapça, Fransızca, Rumca
29	Mustafa Efendi	Türkçe Okuryazar

²²⁰ BOA, DH.SAİD.d.96/123.

²²¹ BOA, DH.SAİD.d.81/331.

²²² BOA, DH.SAİD.d.91/221.

²²³ BOA, DH.SAİD.d.186/105.

²²⁴ BOA, DH.SAİD.d.184/123.

²²⁵ BOA, DH.SAİD.d.192/108.

²²⁶ BOA, DH.SAİD.d.124/145.

²²⁷ BOA, DH.SAİD.d.157/343.

²²⁸ BOA, DH.SAİD.d.187/103.

²²⁹ BOA, DH.SAİD.d.116/323.

30	Hafız Mehmet Tevfik Efendi	Türkçe Okuryazar
31	Mustafa Lütü Efendi	-
32	Hacı İdris Efendi	Türkçe Okuryazar
33	Ahmet Hulusi Efendi	Türkçe Okuryazar
34	Sadık Hilmi Efendi	Türkçe okuryazar, Fransızca
35	Mehmet Şükrü Efendi	Türkçe Okuryazar
36	Salih Efendi	Türkçe Okuryazar
37	Ahmet Efendi	Türkçe Okuryazar
38	Mehmet Haşim Efendi	-
39	Ağatankilos Efendi	Türkçe, Fransızca ve Rumca Okuryazar
40	Ahmet Faik Efendi	Türkçe okuryazar; Arapça, Fransızca ve Ermenice
41	Abdülkadir Efendi	Türkçe Okuryazar, Arapça

3.6 Memuriyetleri, Aldıkları Nişan ve Cezalar

Memurların pek çoğunun aslî memuriyetlerine atanmadan önce staj yaptıkları görülmektedir. Tösyalı memurların, memuriyet türleri oldukça çeşitlilik göstermektedir. Bunlar arasında hademe, odacı, muhasebeci, sandık emini, nahiye müdürü, komiser, sakalık, hekimlik, kâtiplik, naiplik, memurluk, muharrirlik, muallimlik ve eczacılık yaygındır. Kimi zaman kâtip olarak göreve başlayan bir kişinin sonrasında terfî alarak memurluğu geçtiği görülmektedir. Tespit edilebildiği kadarıyla Tösyalı memurlar arasında 12 kâtip, 11 memur, 1 naip, 1 nahiye müdürü, 5 hekim, 1 saka, 3 hademe, 2 muharrir, 1 komiser, 1 sandık emini, 1 muhasebeci, 1 eczacı, 1 odacı bulunmaktadır. Bunlar arasında söylendiği gibi aldıkları terfiler sonrasında görev değişikliği yapanlar olmuştur.

Tösyalı Memurlardan paye, nişan alanlar olduğu gibi, ceza alanlarda olmuştur. Örneğin Abdullah Hulusi Efendi Rumeli Kadıaskerliği Memuriyeti'nde iken kendisine 27 Aralık 1867 (H. 1 N 1284/R. 15 Kânunuevvel 1283) tarihinde bin sekiz yüz yetmiş iki kuruş maaşla Sivas Mevleviyeti tevcih edilmiştir. Daha sonra 11 Ekim 1870 (H. 15 B 1287/R. 29 Eylül 1286) tarihinde kendisine Mahreç Payesi tevcih edilerek 15 Aralık 1871 (H. 2 L 1288/R. 3 Kânunuevvel 1287) tarihinden 16 Ağustos 1873 (H. 21C 1290/R. 4 Ağustos 1289) tarihine kadar iki bin yüz altmış kuruş maaşla Kartal Kazası Naipliği görevinde bulunmuştur.²³⁰

Hüseyin Hüsnü Efendi'ye 3 Kasım 1899 (H. 28 C 1317/R. 22 Teşrinievvel 1315) tarihinde Üçüncü Dereceden Rütbe tevcih edilmiştir.²³¹ Hafız Mehmet Efendi'ye ise 30 Haziran 1896 (H. 28 N 1303/R. 18 Haziran 1302) ve 16 Mart 1897 (H. 12 L 1314/R.

²³⁰ BOA, DH.SAİD.d.55/491.

²³¹ BOA, DH.SAİD.d.42/31.

4 Mart 1313) tarihlerinde iki defa Dördüncü Dereceden Mecidi Nişanı verilmiştir.²³² Hafız Yakup Şükrü Efendi'ye 1 Ağustos 1898 (H. 13 Ra 1316/R. 20 Temmuz 1314) tarihinde Yunan Muharebe Madalyası takdim edilmiştir.²³³ Kosti Efendi'ye 16 Şubat 1900 (H. 15 L 1317/R. 4 Şubat 1315) tarihinde Üçüncü Dereceden Rütbe verilmiştir.²³⁴ Mehmet Behçet Efendi 28 Haziran 1899 (H. 18 S 1317/R. 16 Haziran 1315) tarihinde Dördüncü Dereceden Nişan-ı Âli-i Osmanî ile taltif edilmiştir.²³⁵ Mehmet Şakir Efendi 16 Nisan 1906 (H. 21 S 1324/R. 3 Nisan 1322) tarihinde Dördüncü Rütbeden Mecidi Nişanı ile taltif edilmiştir.²³⁶ Mustafa Efendi'ye 22 Kasım 1883 (H. 21 M 1301/R. 10 Terinisanı 1299) tarihinde Beşinci Dereceden Mecidî Nişanı verilmiştir.²³⁷ Matbah-ı Amire Hademeliği'nde görev yapan Osman Ağa 18 Ağustos 1899 (H. 10 R 1317/R. 6 Ağustos 1315) tarihinde Sanayi Madalyası, 7 Haziran 1906 (H. 14 R 1324/R. 25 Mayıs 1322) tarihinde Beşinci, 30 Mart 1908 (H. 26 S 1326/R. 17 Mart 1324) tarihinde ise Dördüncü Rütbe Nişanları ile taltif edilmiştir.²³⁸

Memurlardan nakdi para cezasına çarptırılanlar ve görevinden azledilenlere ya da kadrolarda yapılan tasarruf sonrasında kadro dışı kalanlara da rastlanılmıştır. Örneğin Abdülkadir Efendi 27 Nisan 1909 (H. 6 R 1327/R. 14 Nisan 1325) tarihinde kadrolarda yapılan tasarruf ve kısıtlama sebebiyle kadro dışı kalmıştır.²³⁹ Hacı Mehmet Tevfik Efendi Boyabat Kazası Belediye Sandık Emaneti Kâtipliği görevinde iken sandıkta mevcut bin küsur kuruşun çalınmasından dolayı, 9 Ocak 1895 (H. 12 B 1312/R. 28 Kânunuevvel 1310) tarihinde işten el çektirilmiştir. Fakat yapılan tahkikatta Mehmet Tevfik Efendi'nin hırsızlık yaptığına dair herhangi bir delile tesadüf edilemediğinden dolayı, daha sonra Boyabat Maarif Müdürlüğü Kâtipliği'nde görevlendirilmiştir.²⁴⁰ Mehmet Haşim Efendi 27 Nisan 1909 tarihinde kadrolarda yapılan kısıtlama ve tasarruf sonrasında, kadro dışı kalmıştır.²⁴¹ Mehmet Şükrü Efendi Tosya evkafından Çifte Hamam'ın Kaza Meclis-i İdaresi'nce kabul edilen keşifnamesinin dışında tamir ettirilmesi ve suiistimalinden dolayı on beş kuruş para cezasına çarptırılmıştır.²⁴²

²³² BOA, DH.SAİD.d.201/791.

²³³ BOA, DH.SAİD.d.152/271.

²³⁴ BOA, DH.SAİD.d.81/331.

²³⁵ BOA, DH.SAİD.d.108/185.

²³⁶ BOA, DH.SAİD.d.124/145.

²³⁷ BOA, DH.SAİD.d.20/269.

²³⁸ BOA, DH.SAİD.d.186/73.

²³⁹ BOA, DH.SAİD.d.159/91.

²⁴⁰ BOA, DH.SAİD.d.77/119.

²⁴¹ BOA, DH.SAİD.d.159/71.

²⁴² BOA, DH.SAİD.d.194/311.

Mustafa Asım Efendi ise İskilip Mal Müdürlüğü'nde iken görevini suiistimal etmesinden dolayı memuriyetten azledilmiştir.²⁴³

3.7 Milliyetleri

Tosyalı memurlardan Kosti, Yuvani, Kosti, Agatankilos ve Kosti Simon Efendiler Osmanlı Devleti'nin Rum tebaasından ve Ortodoks mezhebinden olup, Tosya kazası Rumları'ndandır. Bahse konu dönemde Tosya'da Rumlara ait Meryemana Kilisesi adı altında bir kilise ile 1 Rum Mektebi bulunmakta ve Rumlar Tosya'nın Rumiyan adı verilen Çatma Mahallesi'nde yaşamaktaydı. Yine Rumlar bu tarihte 70 hanede 250 nüfustan ibaretti.²⁴⁴ Rumlar temel eğitimlerini kendi Rum Mekteplerinde almakta, daha sonrasında isterlerse Tosya Rüşdiye Mektebi'nde eğitimlerine devam edebilmekteydi. Örneğin 1908 yılına ait Tosya Rüşdiye Mektebi İmtihan-ı Umûmi Cetveli'nde Numos Efendizâde Pavlos adlı Tosya Rumları'ndan bir talebenin ismine tesadüf olunmaktadır.²⁴⁵

Yukarıda bahsedilen Tosya Rumları'ndan 5 gayrimüslim memurun dışında kalan 36 memur ise İslâm'dır.

²⁴³ BOA, DH.SAİD.d.36/415.

²⁴⁴ Ercan Çelebi, "Osmanlı Devleti'nde Kiliselerin Hukukî Statüsü ve Tosya Meryemana Kilisesi'nin Yeniden İnşası Meselesi", *Tarih ve Gelecek*, C. 6, S. 1, 2020, s. 33.

²⁴⁵ Ercan Çelebi, "Taşra Rüşdiye Mekteplerinde Öğrenci İşlerine Dair Bazı Muamelât", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 7, S. 2, 2020, s. 994.

Sonuç

Ülkemizde Sicill-i Ahval Defterleri'ne dayalı çalışmaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Sicill-i Ahval Defterleri şüphesiz kent tarihçiliği için araştırmacılara yeni kapılar açmıştır. Biyografi türündeki çalışmalar her zaman okuyucuların dikkatini çekmiştir. Bu sebeple belirli bir zamanda diliminde ve bölgedeki çalışanların sicillerinde yer alan adları, unvanları, lâkapları, sıfatları, okudukları mektepler, görev yaptıkları farklı yerler, maaşları, aldıkları ödül ve cezalar her zaman ilgi çekmiştir.

Bu çalışmada sayıları yüz binleri bulan kayıtlar içinden Kastamonu vilâyeti Tosya kazası doğumlu memurların terceme-i hal varakalarından yola çıkarak bir takım tespitlerde bulunulmaya çalışılmıştır.

Terceme-i hal varakalarında memurların genel olarak döneminin sosyolojik yapısına uygun olarak “Efendi”, “Ağa”, “Hacı”, “Hafız” gibi isimlerinin önlerine ya da sonlarına bir takım sıfatlar konularak tanımlandığı görülmektedir. Diğer taraftan memurların baba adları, babalarının meslekleri, babalarının nereli oldukları ya da aile lâkapları memurların tanımlanmasında etkili olmuştur. İmamoğlu Tosyalı Ahmed Efendi, Bayraktarzâde Ömer Efendi, Hasan Ağa, Kasapzâde Hasan Efendi, Mabeyn-i Hümâyün Bekçilerinden Küçük Mehmet Ağa, Akhanoğullarından Mehmet Sait Ağa, Pabuçcu Esnafından Mustafa Ağa, Tosya Kazası Mahkeme ve Meclis-i İdare Azası Simon Efendi, Tosya, Telgraf ve Posta Memurlarından Hacı Abdülvahhap Efendi, Zürradan Hamza Ağa ve Matbah-ı Amire Aşçılarından Yanıkoğlu Mehmet Ağa gibi tanımlamalar şüphesiz bir toplumun sosyolojik genlerinin tespitinde önemli ipuçları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Memurlar arasında okuryazar olmayanlar olduğu gibi, sadece Sıbyan ya da İbtidâî Mektep bitirenler, Rüşdiye ya da İdadi okuyanlar, herhangi bir medresede tahsil görenlere tesadüf edildiği gibi, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane veya Darü'lfünun-i Osmanî Hukuk Şubesi gibi üst seviyede eğitim görenler görülmüştür. Yine memurların neredeyse tamamı Türkçe okuryazar olduğu gibi, bunlardan özellikle medresede tahsil görenlerin Arapça ve Farsça bildikleri, Rüşdiye, İdadi, Mülkiye, Tıbbiye ve Hukuk Mektepleri'nde öğrenim görenler arasında ise Fransızca bilenlere rastlanılmıştır. Kimi zaman Müslüman bir memurun Rumca ya da Ermenice gibi gayrimüslimlerin dillerine da vakıf olduğu ilginç örnekler arasındadır.

Yine memurların tayin oldukları görevlerdeki çeşitlilik dikkatleri çekmektedir. Bunlar arasında sıradan bir odacılık, bir hademelik görevine tayin olanlar olduğu gibi naiplik, nahiye müdürlüğü, hekimlik, eczacılık, kâtiplik, memuriyet gibi daha orta ya da daha üst düzey görevlere atananlara tesadüf edilmiştir. Bunun için memurun işine sadık olması ve liyakat esas alınmış, kimi zaman sayılan özelliklerinden dolayı bir memur terfi edip daha üst bir göreve gelebilir hatta madalya ve nişanlarla taltif edilirken, kimi zaman ise işini suiistimal eden bir memurun görevinden azledildiği görülmüştür.

Bu çalışma Sicill-i Ahval Defterleri'ne dayalı yapılan ilk ve son çalışma değildir. Bununla birlikte çalışmanın özellikle Tosya kazası kent tarihine ışık tutması ve ayrıca Sicill-i Ahval Defterleri'ne dayalı yapılacak olan bundan sonraki çalışmalara örnek olması bakımından önemli bulunmaktadır.

KAYNAKLAR**Arşiv Belgeleri****T.C Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)**

BOA, DH.SAİD.d.55/491.

BOA, DH.SAİD.d.159/91.

BOA, DH.SAİD.d.184/123.

BOA, DH.SAİD.d.182/210.

BOA, DH.SAİD.d.192/108.

BOA, DH.SAİD.d.131/9.

BOA, DH.SAİD.d.42/31.

BOA, DH.SAİD.d.196/129.

BOA, DH.SAİD.d.187/96.

BOA, DH.SAİD.d.201/791.

BOA, DH.SAİD.d.77/119.

BOA, DH.SAİD.d.184/182.

BOA, DH.SAİD.d.152/271.

BOA, DH.SAİD.d.68/137.

BOA, DH.SAİD.d.26/221.

BOA, DH.SAİD.d.116/323.

BOA, DH.SAİD.d.93/377.

BOA, DH.SAİD.d.142/63.

BOA, DH.SAİD.d.81/331.

BOA, DH.SAİD.d.186/105.

BOA, DH.SAİD.d.96/123.

BOA, DH.SAİD.d.90/157.

BOA, DH.SAİD.d.108/185.

BOA, DH.SAİD.d.129/429.

BOA, DH.SAİD.d.159/71.

BOA, DH.SAİD.d.54/399.

BOA, DH.SAİD.d.77/325.

BOA, DH.SAİD.d.124/145.

BOA, DH.SAİD.d.194/311.

BOA, DH.SAİD.d.131/277.

BOA, DH.SAİD.d.20/269.
 BOA, DH.SAİD.d.32/125.
 BOA, DH.SAİD.d.36/415.
 BOA, DH.SAİD.d.137/213.
 BOA, DH.SAİD.d.186/73.
 BOA, DH.SAİD.d.62/449.
 BOA, DH.SAİD.d.120/157.
 BOA, DH.SAİD.d.157/343.
 BOA, DH.SAİD.d.187/103.
 BOA, DH.SAİD.d.154/487.
 BOA, DH.SAİD.d.91/221.

Resmî Yayınlar **Salnameler**

(1286/1869). *Kastamonu vilâyet salnâmesi*. Def'a 1, Kastamonu Vilayet Matbaası.
 (1287/1870). *Kastamonu vilâyet sâlnâmesi*. Defa 2, Kastamonu Vilâyet Matbaası.
 (1288/1871). *Kastamonu vilâyet sâlnâmesi*. Defa 3, Kastamonu Vilâyet Matbaası.
 (1289/1872). *Kastamonu vilâyet sâlnâmesi*, Defa 4, Kastamonu Vilâyet Matbaası.
 (1290/1873). *Kastamonu vilâyet sâlnâmesi*. Defa 5, Kastamonu Vilâyet Matbaası.
 (1297/1880). *Kastamonu vilâyet salnâmesi*. Def'a 12, Kastamonu Vilayet Matbaası.
 (1311/1893). *Kastamonu vilâyet salnâmesi*. Def'a 17, Kastamonu Vilâyet Matbaası.
 (1312/1894). *Kastamonu vilâyet salnâmeleri*. Def'a 18, Kastamonu Vilayet Matbaası.
 (1314/1896). *Kastamonu vilâyet salnâmeleri*. Def'a 19, Kastamonu Vilayet Matbaası.
 (1317/1889). *Kastamonu vilâyet salnâmesi*. Def'a 20, Kastamonu Vilâyet Matbaası.
 (1321/1903). *Kastamonu vilâyet salnâmeleri*. Def'a 21, Kastamonu Vilayet Matbaası.

İnceleme ve Araştırma Eserler

Afyoncu E.-Ahıskalı R. (2002). "Kâtip". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. 25, Ankara.
 Akyüz Y. (2008). *Türk eğitim tarihi*. Pegem Akademi Yayınları.
 Çetin A. (2005). "Sicil-i ahvâl defterleri ve dosyaları hakkında bir araştırma". *Vakıflar Dergisi*, S. 29, 87-104.

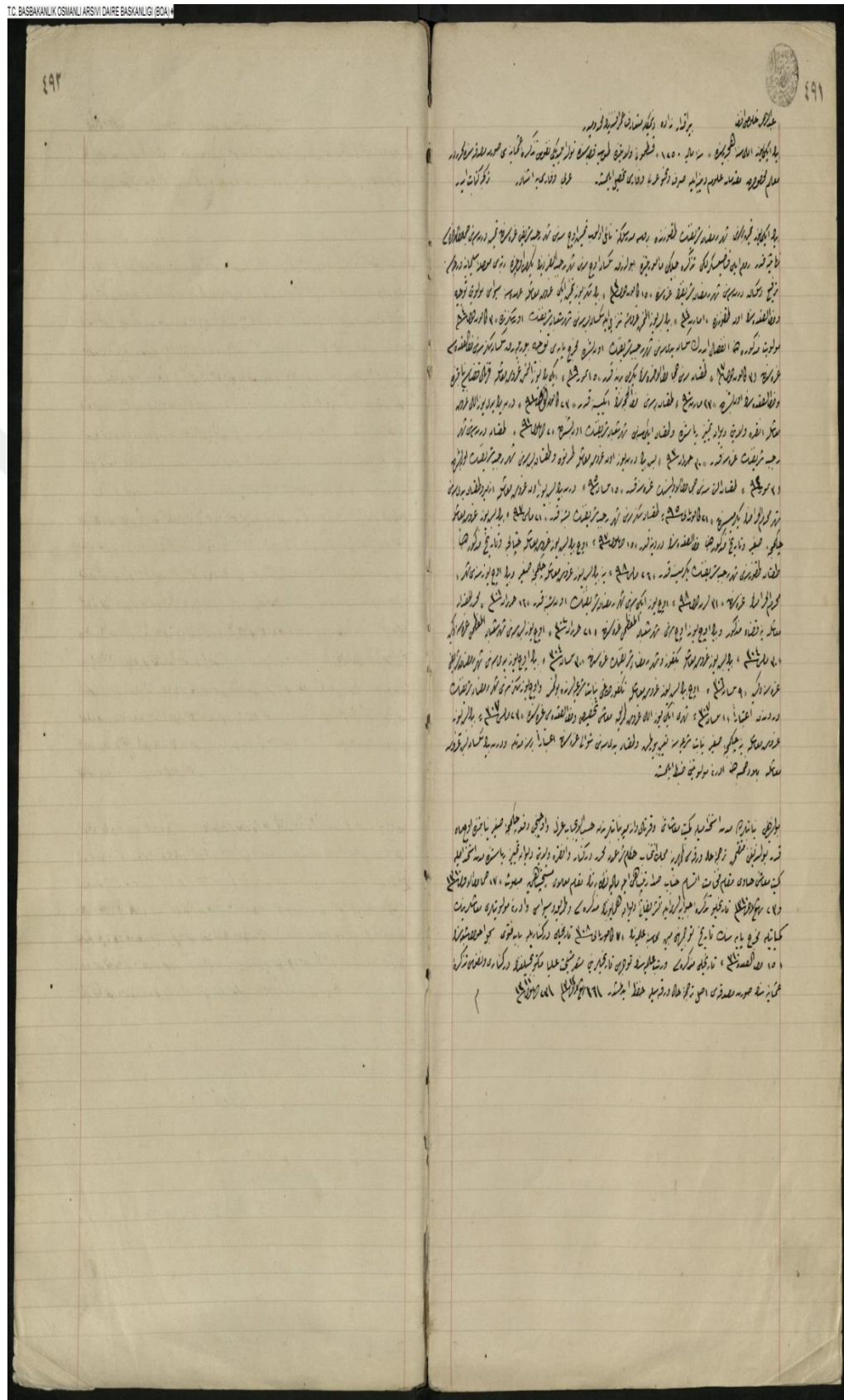
- Akyıldız A. (2012). *Osmanlı bürokrasisi ve modernleşme*. İletişim Yayınları.
- Çelebi E. (2017). “Kastamonu vilâyet salnâmelerine göre: tosyâ’da eğitim”. *Tarih ve Gelecek*, C. 3, S. 1, 57-74.
- Çelebi E. (2020). “Tosya rüşdiye mektebi”, *Bilim İnsanı Dr. Mustafa Eski’ye Armağan Eğitime Adanmış Bir Ömür*, Ed. Hüseyin Yolcu-Sibel Haçat, 57-74.
- Çelebi E. (2020). “Taşra Rüşdiye Mekteplerinde Öğrenci İşlerine Dair Bazı Muamelât”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 7, S. 2, 2020, 976-1009.
- Ergi İ. (1981). *Tosya camileri*. Emel Matbaacılık.
- Eryılmaz B. (2010). *Tanzimat ve yönetimde modernleşme*. İşaret Yayınları.
- Findley C. V. (2014). *Osmanlı imparatorluğunda bürokratik reform babıâli 1789-1922*. (Çev. Ercan Ertürk). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Findley C. V. (2011). *Kalemiyeden mülkiyeye osmanlı memurlarının toplumsal tarihi*. Çev. Gül Çağalı Güven). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Gökmen E. (2006). “Aydın vilâyetinde sıbyan mekteplerinin ibtidaî mekteplere dönüştürülmesi”. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, C. 20, S. 20, 149-173.
- Gültepe N. (2009). *Mührün gücü ilk türk-islâm devletlerinde ve osmanlılarda bürokrasi*. Ötüken Neşriyat.
- Hüseyin Ö. (2011). *Osmanlı devletinde bürokrasi*. Okumuş Adam Yayınları.
- İbret B. Ü. (2003). “Tarihî ipekyolu üzerindeki bir anadolu şehri: tosyâ (kuruluşu ve gelişmesi)”. *Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 8, 1-30.
- Kankal A. (1992). “16. yüzyılda idarî-iktisadî ve sosyal açıdan kargı kazası”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, S. 3, 223-245.
- Kankal A. (2000). “17. ve 18. yüzyıllarda kuzey-batı anadolu’da sosyal hayat (şer’iyye sicillerine göre)”. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XV, 31-74.

- Kankal A. (2012). “Candaroğullarından osmanlılara-çankırı sancağından ankara vilayetine bir yerleşim yeri: kalecik kazası (xvi. yüzyıl itibariyle)”. *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu (Ankara 25-26 Ekim 2011)*, C. I, s. 235-258.
- Kankal A. (2000). “15.-18. yüzyıllarda kuzey-batı anadolu’da ekonomik faaliyetler”. *Uluslararası Osmanlı Tarihi Sempozyumu Bildirileri (8-10 Nisan 1999)*, İzmir, 153-205.
- Kankal A. (2007). “1650-1740 yılları arasında çankırı’daki esnafa ve ticarete genel bakış (şer’iyye sicillerine göre)”. *Çankırı Araştırmaları*, C. II, S. 2, 17-30.
- Karasalihoğlu M. (2020). “Seyahatnameler ışığında tosyâ”. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 11, S. 2, 179-201.
- Kodaman B. (1991). *Abdülhamit devri eğitim sistemi*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Mert T.- (2000). “Sicill-i ahvâl defterleri ve buna dair yayınlanan nizamnameler-ı”. *Arşiv Araştırmaları Dergisi*, S. 2, 41-53.
- Sarıyıldız G. (2004). *Sicil-i ahvâl komisyonu’nun kuruluşu ve işlevi*. Der Yayınları.
- Taşdemir M. (2012). “Tosya”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 41, 269-270.
- Terzi M. A. (2015). *Türk devlet geleneğinde bürokrasi*. Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ürkmez N.-Efe A. (2015). *Hataylı Osmanlılar*. Çizgi Kitabevi.
- Ürkmez Na.-Efe A. (2016). *Tarsuslu Osmanlılar*. Çizgi Kitabevi.

EKLER

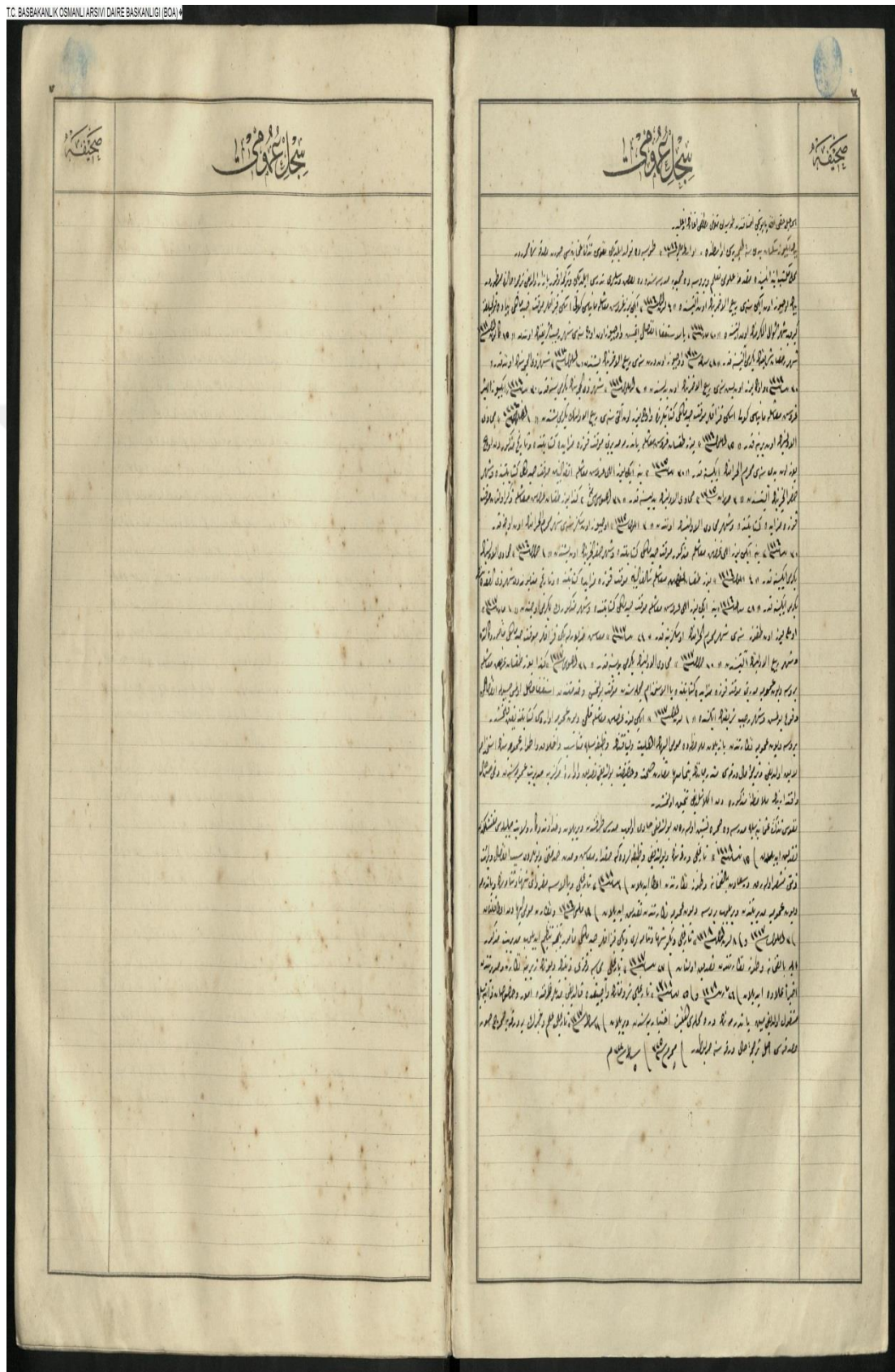

Ek 1. Abdurrahman Hulusi Efendi. BOA, DH.SAİD.d.55/491.

Ek 2. İsmail Hakkı Efendi. BOA, DH.SAİD.d.142/63.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BASKANLIĞI (BOA)

Ek 3. Kosti Efendi. BOA, DH.SAİD.d.186/105.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) *

[illegible]